

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSIYASI

Maddə 5,3; Maddə 8; Maddə 11; Maddə 13

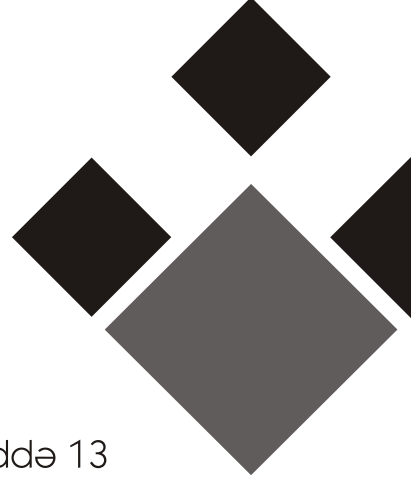
Həyata keçirilməsinin rəhbər prinsipləri

F C T C

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA
ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSIYASI

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSIYASI

Maddə 5,3; Maddə 8; Maddə 11; Maddə 13

Həyata keçirilməsinin rəhbər prinsipləri

F C T C

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA
ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSIYASI

WHO Library Cataloguing-in-Publication Data :

WHO Framework Convention on Tobacco Control : guidelines for implementation
Article 5.3; Article 8; Article 11; Article 13.

1.Tobacco industry - legislation. 2.Smoking - adverse effect. 3.Smoking - legislation.
4.Tobacco-derived products labelling. 5.Tobacco control campaigns. I.World Health Organization.

2009-cu ildə Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı tərəfindən "WHO Framework Convention on Tobacco Control :
guidelines for implementation Article 5.3; Article 8; Article 11; Article 13." adı altında nəşr edilmişdir.

© World Health Organization 2009

Bu sənədin azərbaycan dilində nəşri üçün Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin İctimai Səhiyyə və İslahatlar Mərkəzi məsuliyyət daşıyır. Azərbaycan dilində nəşr üçün tərcümə hüququ İctimai Səhiyyə və İslahatlar Mərkəzinə Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının Baş direktoru tərəfindən verilmişdir.

Bu sənəd Ümumdünya Ağ Ciyər Fondu tərəfindən verilmiş qrantın dəstəyi ilə çap edilib. Sənədin məzmunu müəlliflərin şəxsi məsuliyyətidir və heç bir halda Vərəm və Ağ Ciyər Xəstəlikləri üzrə Beynəlxalq Birliyin və başqa donorların mövqeyini əks etdirmir.

MÜNDƏRİCAT

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSİYASININ 5.3-cü MADDƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİ

Tütünə qarşı mübarizə üzrə ictimai səhiyyə siyasətinin tütün sənayesinin kommersiya və digər korporativ maraqlarının təsirlərindən qorunması.....3

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSİYASININ 8-ci MADDƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİ

Tütün tüstüsünün təsirindən qorunma 19

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSİYASININ 11-ci MADDƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİ

Tütün məmulatlarının qablaşdırılması və markalanması.....33

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSİYASININ 13-cü MADDƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİ

Tütün məmulatlarının reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğu 51

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSİYASININ 5.3-cü MADDƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİ

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ ÜZRƏ İCTİMAİ SƏHIYYƏ SİYASƏTİNİN
TÜTÜN SƏNAYESİNİN KOMMERSİYA VƏ DİGƏR KORPORATİV
MARAQLARININ TƏSİRLƏRİNDƏN QORUNMASI

GİRİŞ

Tütün əleyhinə mübarizə prosesində aşkarlıq prinsipinə riayət edilməsi üzrə Ümumdünya Səhiyyə Assambleyasının WHA54.18 sayılı qətnaməsi tütün sənayesinin sənədləri üzrə ekspertlər Komitəsinin işinin nəticələrini sitat gətirərək qeyd edir ki, "tütün sənayesi illər boyu tütün epidemiyasına qarşı mübarizə sahəsində ictimai səhiyyə siyasətinin həyata keçirilməsində hökumətlərin və ÜST-nin rolunu aşkar surətdə pozmaq niyyəti ilə hərəkət etmişdir".

Tütünə qarşı mübarizə haqqında ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının preambulasında Tərəflər¹ "tütünə qarşı mübarizədə tütün sənayesinin səyləri pozmaq və ya heç endirməklə bağlı istənilən cəhdlərinə qarşı sayıqlıq göstərməyin zəruri olduğunu və tütün əleyhinə mübarizədə edilən səylərə mənfi təsir göstərən tütün sənayesinin fəaliyyəti haqqında məlumatlı olmağın zəruriliyini etiraf edirlər".

Bundan başqa Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsində tələb edilir ki, tütün əleyhinə mübarizə üzrə Tərəflər "özlərinin ictimai səhiyyə siyasətinin hazırlanmasında və həyata keçirilməsində elə hərəkət etməlidirlər ki, milli qanunvericiliyə uyğun olaraq öz siyasətlərini tütün sənayesinin kommersiya və digər korporativ maraqlarının təsirindən qorusunlar".

Tərəflərin Konfransı özlərinin FCTC/COP2(14) sayılı qərarı ilə Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsinin həyata keçirilməsinin rəhbər prinsiplərinin hazırlanması üçün işçi qrupu təsis etmişdir.

Tərəflərin tütün əleyhinə mübarizə üzrə öz siyasətini müəyyən etmək və həyata keçirməklə bağlı müstəqil hüququna zərər vermədən Tərəflər mümkün qədər bu rəhbər prinsipləri öz milli hüququna uyğun həyata keçirməyə həvəsləndirilir.

Məqsəd, tətbiq edilmə sahəsi və tətbiq edilə bilmə

Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsinə dair rəhbər prinsiplərin istifadə edilməsinin tütün əleyhinə mübarizə sahəsində ölkələrin siyasətinə və Konvensiyanın həyata keçirilməsinə əsaslı təsiri olacaqdır, çünki rəhbər prinsiplərdə belə bir fakt etiraf edilir ki,

¹ "Tərəflər" termini özlərini sazişin öhdəlikləri ilə bağlamağa razılıqlarını ifadə etmiş saziş imzalamaq hüququ olan dövlətlərə və digər strukturlara və ya qüvvədə olan sazişə malik dövlətlərə və strukturlara aiddir. (Mənbə: Birləşmiş Millətlər Təşkilatı sazişlərinin külliyyatı: <http://untreaty.un.org/English/guide.asp#signatories>).

tütün sənayesinin, o cümlədən dövlət tütün sənayesinin müdaxiləsi Konvensiyanın preambulasında, tütün əleyhinə mübarizə siyasətinin konkret istiqamətlərinə dair maddələrdə və tütünə qarşı mübarizə haqqında ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının prosedurlarının qaydalarında qeyd edildiyi kimi, tütünə qarşı mübarizə siyasətinin bir sıra sahələrinə toxunur.

Hazırkı rəhbər prinsiplərin məqsədi tütün əleyhinə mübarizə tədbirlərinin tütün sənayesinin kommersiya və digər korporativ maraqlarının təsirindən müdafiəsi üzrə səylərin hərtərəfli xarakterinin və effektivliyinin təmin olunmasıdır. Tərəflərə tütün əleyhinə mübarizəyə münasibətdə ictimai səhiyyə siyasətinə təsir etmək marağı və ya iqtidarında olan hökumət səlahiyyətlərinin bütün sahələrində tədbirlər görmək lazımdır.

Hazırkı rəhbər prinsiplər Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsi ilə müəyyən olunmuş öz hüquqi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində Tərəflərə kömək göstərilməsinə yönəlmişdir. Rəhbər prinsiplər tütün sənayesinin müdaxilə etməsi ilə bağlı problemin həll edilməsi üzrə ən yaxşı elmi faktiki məlumatlara və Tərəflərin təcrübəsinə əsaslanır.

Rəhbər prinsiplər tütün əleyhinə mübarizəyə münasibətdə Tərəflərin ictimai səhiyyə sahəsindəki siyasətinin müəyyən edilməsinə və həyata keçirilməsinə tətbiq oluna bilər. Onlar həmçinin bu siyasətin dürüst ifadə edilməsinə, tətbiq edilməsinə, həyata keçirilməsinə və ona riayət edilməsinin təmin edilməsinə öz töhfəsini verən və ya verə bilən şəxslərə, orqanlara və strukturlara tətbiq edilə bilər.

Rəhbər prinsiplər Tərəflərin yurisdiksiyasında olan dövlət vəzifəli şəxslərə, istənilən milli, dövlət, əyalət, bələdiyyə, yerli və digər dövlət və yarım/kvazi dövlət müəssisəsinin və ya orqanının nümayəndələrinə və qulluqçularına, eləcə də onların adından hərəkət edən istənilən şəxsə tətbiq edilə bilər. Tütün əleyhinə mübarizə üzrə siyasətin müəyyən edilməsinə və həyata keçirilməsinə və bu siyasətin tütün sənayesinin maraqlarından qorunmasına cavabdeh olan hökumət səlahiyyətinin hər bir sahəsi (icraedici, qanunverici və ya məhkəmə) hesabat verməlidir.

Çoxsaylı məlumatlar Konvensiyanın Tərəfləri tərəfindən tətbiq edilməli olan tütün əleyhinə tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsinə müdaxilə etmək üçün tütün sənayesi tərəfindən strategiya və taktikalardan geniş arsenalından istifadə edilməsini təsdiq edir. Bu rəhbər prinsiplər tərəfindən tövsiyə edilən tədbirlər tək-cə tütün sənayesinin deyil, həm də müvafiq hallarda tütün sənayesinin maraqlarına himayədarlıq edən təşkilatların və ayrı-ayrı şəxslərin müdaxiləsindən qorumaq məqsədi daşıyır.

Baxmayaraq ki, bu rəhbər prinsiplərdə tövsiyə edilən tədbirlər Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsinin məqsədlərinə ən yaxşı şəkildə nail olmaq üçün tələb olunan dərəcədə geniş surətdə tətbiq edilməlidir, Tərəflərə bu rəhbər prinsipləri öz konkret şəraitlərinə uyğunlaşdıraraq tədbirlərin həyata keçirilməsində həmin prinsiplərdə tövsiyə edildiyindən daha qabağa getmək təkidlə tövsiyə olunur.

---

² Harada ki, bu müvafiqdir, bu rəhbər prinsiplər eləcə də regional iqtisadi inteqrasiya təşkilatlarına aiddir.

RƏHBƏR PRİNSİPLƏR

Prinsip 1: Tütün sənayesinin maraqları ilə ictimai səhiyyə sahəsindəki siyasətin maraqları arasında köklü və barışmaz ziddiyyət mövcuddur.

Tütün sənayesi elmi cəhətdən sübut edildiyi kimi narkotik xarakter daşıyan, xəstəliklərə və ölümə gətirib çıxaran, eləcə də yoxsulluq miqyasının yüksəlməsi də daxil olmaqla, müxtəlif növ sosial bəlalərin inkişafına yardım edən məhsullar istehsal edir və onların satışına kömək göstərir. Ona görə də Tərəflərə tütün əleyhinə mübarizə üzrə ictimai səhiyyə siyasətinin düzgün ifadə edilməsi və həyata keçirilməsini maksimum mümkün dərəcədə tütün sənayesinin təsirindən qorumaq lazımdır.

Prinsip 2: Tərəflər, tütün sənayesi və ya tütün sənayesinin maraqlarının yeridilməsi ilə məşğul olanlarla əlaqələri olduğundan, hesabatvermə və aşkarlıq prinsipinə riayət etməlidirlər.

Tərəflərə tütün əleyhinə mübarizə və ya ictimai səhiyyə məsələlərində tütün sənayesi ilə istənilən qarşılıqlı əlaqə zamanı hesabatverməni və şəffaflığı təmin etmək lazımdır.

Prinsip 3: Tərəflərə tütün sənayesindən və onun maraqlarının yeridilməsi ilə məşğul olanlardan hesabatvermə və aşkarlıq prinsipinə riayət etməklə işləmələrini və hərəkət etmələrini tələb etmək lazımdır.

Tərəflərə bu rəhbər prinsiplərin effektiv şəkildə həyata keçirilməsi üçün məlumat təqdim etmələrinə dair tütün sənayesinə tələb irəli sürmək lazımdır.

Prinsip 4: Bir halda ki, tütün məmulatları ölümlə nəticələnməyə gətirib çıxarır, tütün sənayesinə öz biznesini yaratmaq və ya aparmaq üçün stimullar verilməməlidir.

Tütün sənayesinə dair istənilən preferensial rejim tütün əleyhinə mübarizə siyasəti ilə ziddiyyət təşkil edəcəkdir.

TÖVSIYƏLƏR

Tütün sənayesinin ictimai səhiyyə siyasətinə müdaxiləsi probleminin həll edilməsi üçün aşağıdakı mühüm tədbirlər tövsiyə olunur:

- (1) Tütün məmulatlarının narkotik və məhvedici xarakterli olmasına, eləcə də tütün sənayesinin Tərəflərin tütün əleyhinə mübarizə siyasətinin həyata keçirilməsinə müdaxiləsi barədə məlumatlılığı yüksəltmək.
- (2) Tütün sənayesi ilə qarşılıqlı əlaqələrin məhdudlaşdırılması üzrə tədbirlər görmək və baş verən qarşılıqlı əlaqələrin aşkarlığını təmin etmək.
- (3) Tütün sənayesi ilə tərəfdaşlıq münasibətlərini, eləcə də məcburetmə qüvvəsi olmayan və hüquqi sanksiyalarla təmin edilməyən müqavilələri rədd etmək.

- (4) Dövlətin vəzifəli şəxsləri və qulluqçuları tərəfindən maraqların toqquşmasının əmələ gəlməsinə yol verməmək.
- (5) Tütün sənayesi tərəfindən təqdim olunan məlumatların aşkarlığı və dəqiqliyi haqqında tələb qoymaq.
- (6) "Korporativ sosial məsuliyyət" kimi xarakterizə olunan, ancaq onunla məhdudlaşmayan fəaliyyət də daxil olmaqla, tütün sənayesi tərəfindən "sosial cəhətdən məsuliyyətli" kimi xarakterizə edilən fəaliyyəti denormalizasiya etmək və imkan daxilində tənzimləmək.
- (7) Tütün sənayesi üçün preferensial rejim yaratmamaq.
- (8) Dövlət mülkiyyətində olan tütün sənayesinə münasibət istənilən digər tütün sənayesi ilə eyni olmalıdır.

Aşağıda tütün əleyhinə mübarizəyə dair ictimai səhiyyə siyasətinin tütün sənayesinin kommersiya və digər korporativ maraqlarından müdafiə olunması üzrə razılaşıdırılmış tədbirlər göstərilir. Tərəflər bu rəhbər prinsiplərdə nəzərdə tutulan çərçivədən kənar çıxan tədbirlərin həyata keçirilməsinə həvəsləndirilirlər və bu rəhbər prinsiplərin müddəalarından heç biri Tərəflərin daha ciddi tələblər müəyyən etməsinə mane olmur, bu şərtlə ki, həmin tələblər hazırkı tövsiyələrlə uzlaşsın.

(1) Tütün məmulatlarının narkotik və məhvedici xarakteri, eləcə də tütün sənayesinin Tərəflərin tütün əleyhinə mübarizə üzrə siyasətinin həyata keçirilməsinə müdaxiləsi haqqında məlumatlılığı yüksəltmək.

Hökumət səlahiyyətlərinin bütün sahələrinin və ictimaiyyətin keçmişdə və hal-hazırda tütün sənayesinin tütün əleyhinə mübarizə problemi üzrə ictimai səhiyyə siyasətinin müəyyən edilməsinə və həyata keçirilməsinə müdaxiləsi barədə biliklərə və məlumatlara ehtiyacı vardır. Belə müdaxilə bütün Çərçivə konvensiyasının uğurla həyata keçirilməsinin təmin olunması üçün xüsusi hərəkətlər tələb edir.

Tövsiyələr

- 1.1 Tərəflərə Konvensiyanın 12-ci Maddəsini nəzərə alaraq hökumət səlahiyyətlərinin bütün sahələrini və ictimaiyyəti tütün məmulatlarının narkotik və zərərli xarakterli olması haqqında, ictimai səhiyyənin tütün əleyhinə mübarizə üzrə siyasətini tütün sənayesinin kommersiya və korporativ maraqlarından, eləcə də ictimai səhiyyənin tütün əleyhinə mübarizə siyasətinin müəyyən edilməsinə və həyata keçirilməsinə müdaxilə etmək üçün tütün sənayesi tərəfindən istifadə olunan strategiya və taktikalardan qorumağın vacibliyi haqqında məlumatlandırmaq və maarifləndirmək lazımdır.
- 1.2 Bundan əlavə Tərəflərə əhalini tütün sənayesi tərəfindən açıq və ya üstü örtülü şəkildə tütün sənayesinin adından və ya onun maraqlarından çıxış edən ayrı-ayrı şəxslərdən, "himayəedici" qruplardan və onunla bağlı təşkilatlardan istifadə edilməsi barədə məlumatlandırmaq lazımdır.

(2) Tütün sənayesi ilə qarşılıqlı əlaqələrin məhdudlaşdırılması üzrə və mövcud qarşılıqlı əlaqələrin aşkarlığını təmin etmək üçün tədbirlər görmək.

Tütün əleyhinə mübarizəyə münasibətdə ictimai səhiyyə siyasətinin dürüst ifadə edilməsi və həyata keçirilməsi zamanı tütün sənayesi ilə istənilən qarşılıqlı təsiri Tərəflər elə həyata keçirməlidirlər ki, bu cür qarşılıqlı təsir nəticəsində və ya onun əsasında real və ya potensial tərəfdaşlıq və ya əməkdaşlıq təəssüratı yaranmasın. Əgər tütün sənayesinin hansısa hərəkəti halının nəticəsində belə təəssürat yarana bilərsə, Tərəflər belə təəssüratın qarşısını almaq və ya onu korrektə etmək üçün tədbirlər görməlidirlər.

Təvsiyələr

- 2.1 Tərəflər tütün sənayesi ilə yalnız ciddi zərurət olduğu halda və ciddi zərurət hədudlarında qarşılıqlı əlaqədə olmalıdırlar ki, tütün sənayesini və tütün məmulatlarını tənzimləmək imkanı əldə etsinlər.
- 2.2 Tütün sənayesi ilə qarşılıqlı əlaqənin vacib olduğu hallarda Tərəflər belə qarşılıqlı əlaqənin şəffaflığını təmin etməlidirlər. Qarşılıqlı əlaqə imkan daxilində camaat qarşısında, məsələn, açıq dinləmələr gedişində, qarşılıqlı əlaqə haqqında ictimaiyyətin məlumatlandırılması, ictimaiyyətin hesabat materialları ilə tanış olması nəticəsində həyata keçirilməlidir.

(3) Tütün sənayesi ilə tərəfdaşlıq münasibətlərini, eləcə də məcburi qüvvəyə malik olmayan və hüquqi sanksiya ilə təmin edilməyən müqavilələri rədd etmək.

Tütün sənayesi ictimai səhiyyə siyasətinin dürüst ifadə edilməsi və ya həyata keçirilməsi ilə bağlı olan istənilən təşəbbüsün həyata keçirilməsində tərəfdaş olmamalıdır, çünki onun maraqları ictimai səhiyyənin məqsədləri ilə birbaşa ziddiyyət təşkil edir.

Təvsiyələr

- 3.1 Tərəflərə tütün sənayesi ilə və ya onun maraqlarını irəlilədən istənilən subyekt və ya şəxslə tərəfdaşlığı və ya hüquqi sanksiya ilə təmin olunmayan və ya məcburi qüvvəyə malik olmayan müqaviləni, eləcə də istənilən könüllü razılaşmanı qəbul etmək, dəstəkləmək və ya təsdiq etmək lazım deyil.
- 3.2 Tərəflərə gənclərə, ictimaiyyətin maarifləndirilməsinə münasibətdə və ya istənilən digər sahədə tütün sənayesi tərəfindən tütün əleyhinə mübarizə ilə birbaşa və ya dolayısı ilə əlaqəsi olan təşəbbüslərdə iştirakı və ya onların həyata keçirilməsini qəbul etmək, dəstəkləmək və ya təsdiq etmək lazım deyil.
- 3.3 Tərəflərə tütün əleyhinə mübarizənin hüquqi sanksiya ilə təmin olunmuş tədbirləri əvəzinə tütün sənayesi tərəfindən hazırlanan hansısa könüllü davranış qaydasını və ya mexanizmi qəbul etmək, dəstəkləmək və ya təsdiq etmək lazım deyil.
- 3.4 Tərəflərə tütün əleyhinə mübarizə üzrə tütün sənayesi tərəfindən və ya onunla əməkdaşlıq əsasında hansısa yardım təklifini və ya təklif olunan qanunvericilik və ya siyasəti qəbul etmək, dəstəkləmək və ya təsdiq etmək lazım deyil.

(4) Hökumət vəzifəli şəxsləri və qulluqçuları tərəfindən maraqların münafişəsinin yaranmasına yol verməmək.

Tütün sənayesi ilə bağlı kommersiya və ya korporativ maraqları olan təşkilatların və ya ayrı-ayrı şəxslərin bütün əleyhinə mübarizəyə dair ictimai səhiyyə siyasətinə, hər şeydən əvvəl mənfi nəticələri olacaqdır. Tütün əleyhinə mübarizə sahəsində hökumət vəzifəli şəxsləri və qulluqçuları üçün maraqların toqquşmasına dair aydın qaydalar belə siyasətin bütün sənayesinin müdaxiləsindən qorunmasının mühüm vasitələridir.

Tütün sənayesi tərəfindən hökumət müəssisələrinə, vəzifəli şəxslərə və ya qulluqçulara pul və ya natura şəklində təklif olunan ödənişlər, hədiyyələr və xidmətlər, eləcə də elmi araşdırmaların maliyyələşdirilməsi - bütün bunlar maraqların münafişəsinə yarada bilər. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası, eləcə də bir sıra hökumət təşkilatları və iqtisadi inteqrasiya üzrə regional təşkilatlar tərəfindən qəbul olunmuş dövlət vəzifəli şəxslərin davranış Qaydalarında etiraf edildiyi kimi, maraqların münafişəsi hətta o halda yarana bilər ki, bunun müqabilində müzakirə olunan məsələyə əlverişli münasibət vədi verilməsin, belə ki, rəsmi cavabdehliklərin yerinə yetirilməsinə şəxsi maraqların təsirinin potensial imkanı vardır.

Tövsiyələr

- 4.1 Tərəflərə hökumət vəzifəli şəxslər, qulluqçular, məsləhətçilər və podratçılar da daxil olmaqla, bütün əleyhinə mübarizəyə dair ictimai səhiyyə siyasətinin hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edən bütün şəxslərə tətbiq oluna bilən münafişələrin aşkar edilməsi və tənzimlənməsi üzrə siyasəti sanksiyalaşdırmaq lazımdır.
- 4.2 Tərəflərə bütün sənayesi ilə əlaqə olarkən dövlətin vəzifəli şəxslərinin riayət etməli olduqları davranış standartlarını əks etdirən davranış qaydasını tərtib etmək, qəbul etmək və təsdiq etmək lazımdır.
- 4.3 Tərəflər müəyyən olunmuş bütün əleyhinə mübarizə siyasətinə dair tendərlərin maraqlarının toqquşduğu namizədlərinə və ya iştirakçılara bütün əleyhinə mübarizəyə münasibətdə ictimai səhiyyə siyasətinin ifadə edilməsi və həyata keçirilməsi üzrə işlərin icrası üçün kontraktlar verməməlidirlər.
- 4.4 Tərəflərə bütün əleyhinə mübarizəyə dair ictimai səhiyyə siyasətinin hazırlanmasında və həyata keçirilməsində müəyyən rol oynayan və ya oynanmış dövlət vəzifəli şəxslərin üzərinə öhdəlik qoyan siyasətin dəqiq tədbirlərini hazırlamaq, xidmətlərini bitirəndən sonra müəyyən müddət ərzində bütün sənayesində gəliri olan və ya olmayan hansısa peşəkar fəaliyyətlə məşğul olmaqla bağlı hər hansı bir niyyətində dair onların müəssisələrini xəbərdar etmək lazımdır.
- 4.5 Tərəflərə bütün əleyhinə mübarizəyə dair ictimai səhiyyə siyasətinin hazırlanmasında və həyata keçirilməsində hansısa rol oynayan dövlət müəssisələrindəki vəzifələrə namizədlərin üzərinə öhdəlik qoyan siyasətin dəqiq tədbirlərini hazırlamaq, bütün sənayesində gəliri olan və ya gəliri olmayan istənilən hazırkı və ya keçmiş peşəkar fəaliyyət haqqında məlumat vermək lazımdır.

- 4.6 Tərəflərə dövlət vəzifəli şəxslərin üzərinə tütün sənayesinə münasibətdə birbaşa maraqlarını bəyan etmək və bu maraqlardan imtina etmək öhdəliyi qoymaq lazımdır.
- 4.7 Əgər tütün sənayesinin kapitalında Tərəfin dövlətə məxsus payının idarə olunması onların üzərinə qoyulmayıbsa, dövlət müəssisələri və onların orqanları tütün sənayesində hansısa maliyyə maraqlarına malik olmamalıdırlar.
- 4.8 Tərəflərə tütün sənayesində və ya onun maraqlarının irəlilədilməsi ilə məşğul olan bir qurumda işləyən hansısa şəxsə tütün əleyhinə mübarizə və ya ictimai səhiyyə sahəsindəki siyasəti tərtib edən və ya həyata keçirən hansısa dövlət orqanına, komitəyə və ya məsləhət qrupuna üzv olmağa icazə vermək lazım deyil.
- 4.9 Tərəflərə tütün sənayesində və ya onun maraqlarını irəlilədən hansısa subyektdə işləyən hansısa şəxsi Tərəflərin Konfransının iclaslarında nümayəndəliklərin üzvü, onun köməkçi orqanlarının və ya Tərəflərin Konfransının qərarlarının icrasında təsis olunan istənilən digər orqanların üzvü təyin etmək lazım deyil.
- 4.10 Tərəflərə hansısa rəsmi şəxsə və ya hökumət və ya hansısa yarım/kvazi hökumət orqanının qulluqçusuna tütün sənayesindən istər pul, istərsə də natura şəklinə ödənişlər, hədiyyələr və ya xidmətlər qəbul etməyə icazə vermək lazım deyil.
- 4.11 Milli hüquq və konstitusiya prinsiplərini nəzərə alaraq Tərəflər tütün sənayesindən və ya onun maraqlarının irəlilədilməsi ilə məşğul olan hansısa istənilən subyektdən siyasi partiyalara, namizədlərə və ya kampaniyalara ödəmələr edilməsini qadağan etmək üçün təsirli tədbirlər görməlidirlər və ya belə ödəmələr barədə məlumatın tam açılması tələbini qoymalıdırlar.

(5) Tütün sənayesi tərəfindən verilən məlumatların aşkarlıq və dəqiqliyi barədə tələb irəli sürmək.

Tütün sənayesinin ictimai səhiyyə siyasətinə müdaxiləsinin qarşısının alınması üzrə effektiv tədbirlərin görülməsi məqsədilə Tərəflərə onun fəaliyyəti və təcrübəsi haqqında məlumat lazımdır, bu həmin sənayenin aşkarlıq prinsipi ilə işlədiyi bir vəziyyəti təmin edir. Konvensiyanın 12-ci Maddəsi milli qanunvericiliyə uyğun olaraq Tərəflərin üzərinə ictimaiyyətin bu cür məlumatı əldə etmək imkanını yaxşılaşdırmaq öhdəliyini qoyur.

Konvensiyanın 20.4-cü Maddəsi Tərəflərin üzərinə, xüsusilə də tütün sənayesinin metodları haqqında və tütünün yetişdirilməsi haqqında informasiya mübadiləsi prosesinə yardım etmək və onu yüngülləşdirmək öhdəliyi qoyur. Konvensiyanın 20.4(c)-cü Maddəsinə uyğun olaraq hər bir Tərəf tütünün istehsalı və tütün məmulatlarının hazırlanması, eləcə də hazırkı Konvensiyaya və ya tütün əleyhinə mübarizəyə yönəlmiş milli tədbirlərə təsir göstərən tütün sənayesinin fəaliyyəti haqqında məlumatın müntəzəm şəkildə toplanması və yayılması üçün global sistemin tədricən yaradılması və saxlanması məqsədi ilə səlahiyyətli beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq etməyə çalışır.

Tövsiyələr

- 5.1 Tərəflərə bütün sənayesinin bütün əməliyyatlarının və fəaliyyətinin aşkarlığının təmin edilməsi üzrə tədbirlər qəbul edib tətbiq etmək lazımdır.³
- 5.2 Tərəflərə bütün sənayesinin və onun maraqlarının irəlilədilməsi ilə məşğul olanların üzərinə mütəmadi olaraq tütünün istehsalı, tütün məmulatlarının hazırlanması, məhsulun bazardakı xüsusi çəkisi, marketinq üçün xərclər, gəlirli maddələr və istənilən digər fəaliyyət növü, lobbicilik, xeyriyyəçilik, siyasi fəaliyyətə ödənişlər daxil olmaqla və Konvensiyanın 13-cü Maddəsi ilə qadağan edilməmiş və ya hələlik qadağan edilməyən bütün digər fəaliyyət növləri haqqında məlumatlar təqdim etmək öhdəliyi qoymaq lazımdır.
- 5.3 Tərəflərə bütün sənayesinin qurumlarının, lobbistlər də daxil olmaqla, onun adından hərəkət edən filial təşkilatların və ayrı-ayrı şəxslərin bəyan edilməsi və qeydiyyatı haqqında qaydaların hazırlanmasını tələb etmək lazımdır.
- 5.4 Tərəflərə yalan və ya çaşdırıcı məlumatların təqdim edilməsi hallarında bütün sənayesinə milli qanunvericiliyə uyğun olaraq məcburi cərimə sanksiyaları tətbiq etmək lazımdır.
- 5.5 Tərəflərə Konvensiyanın 12(c)-ci Maddəsinə uyğun olaraq ictimaiyyətin bütün sənayesinin fəaliyyəti haqqında Konvensiyanın məqsədlərinə aidiyyəti olan, məsələn, ictimai kitabxanada ola biləcək müxtəlif məlumatlara çıxışının təmin edilməsi üzrə effektiv hüquqi, icraedici, inzibati və digər tədbirlər qəbul etmək və həyata keçirmək lazımdır.

(6) "Korporativ sosial məsuliyyət" fəaliyyəti kimi xarakterizə olunan, ancaq onunla məhdudlaşmayan fəaliyyətlər də daxil olmaqla, tütün sənayesi tərəfindən "ictimai cəhətdən məsuliyyətli" kimi xarakterizə edilən fəaliyyəti denormalizasiya etmək və imkan daxilində tənzimləmək.

Tütün sənayesi özünün istehsal etdiyi və ya realizə etdiyi məhsuldan irəli gələn ölümcül təhlükədən öz imicini uzaqlaşdırmaq və ya ictimai səhiyyə siyasətinin tərtib edilməsinə və həyata keçirilməsinə müdaxilə etmək üçün "korporativ sosial məsuliyyət" şüarı altında fəaliyyət həyata keçirir. Tütün sənayesi tərəfindən ictimai cəhətdən məsuliyyətli kimi xarakterizə edilən və tütünün istehlakını stimullaşdırmağa yönəlmiş fəaliyyət marketinq strategiyası, eləcə də ictimai fikrin təşkil olunmasının Konvensiyanın reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluq anlayışlarının təriflərinə uyğun strategiyadır.

Kommersiya və ya konfidensial məlumata zərər vurmada qanunla müdafiə edilən. Tütün sənayesinin "Korporativ sosial məsuliyyəti" ÜST-nin fikrinə əsasən aradan qaldırılma bilməyən ziddiyyətlərdən ibarətdir, çünki sənayenin əsas funksiyaları tütün əleyhinə mübarizəyə dair ictimai siyasətin məqsədləri ilə ziddiyyət təşkil edir.⁴

³ Kommersiya və ya konfidensial məlumata zərər vurmada qanunla müdafiə edilən.

⁴ ÜST. Tütün sənayesi və korporativ sosial cavabdehlik aradan qaldırılma bilməyən ziddiyyətlər. Cenevrə, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı, 2004-cü il.

Təvsiyələr

- 6.1 Tərəflərə "korporativ sosial məsuliyyət" çərçivəsində bütün sənayesinin fəaliyyətinin həqiqi məqsədləri və miqyasları barədə hökumət səlahiyyətlərinin bütün sahələrinin və ictimaiyyətin məlumatlılığını təmin etmək lazımdır."
- 6.2 Tərəflərə bütün sənayesi ilə tərəfdaşlığı bəyənmək, dəstəkləmək, yaratmaq və ya "korporativ sosial məsuliyyət" çərçivəsində onun fəaliyyətində iştirak etmək lazım deyil."
- 6.3 Tərəflərə bütün sənayesi və ya onun adından çıxış edən istənilən digər şəxs tərəfindən korporativ sosial məsuliyyət çərçivəsindəki fəaliyyət haqqında və ya bu fəaliyyət üçün xərclər barədə məlumatların ictimaiyyət üçün açıqlanmasına, belə xərclər barəsində qanunla müəyyən edilmiş hallardan, məsələn, illik məruzələrdən başqa, icazə vermək lazım deyil.⁵
- 6.4 Tərəflər hüquqi tənzimləmə zamanı və ya hüquqi qərarlar üzrə və ya məcburi qüvvəyə malik və icra edilməli olan sazişlər çərçivəsində kompensasiyalar istisna olmaqla, hökumət səlahiyyətlərinin heç bir sahəsinə və ya heç bir dövlət sektoruna bütün sənayesindən və ya onun maraqlarını irəlilədənərdən siyasi, sosial, maliyyə, təhsil, icma və digər məqsədlər üçün ödənişlər qəbul etməyə icazə verməməlidirlər.

(7) Tütün sənayesi üçün preferensial rejim müəyyən etməmək.

Bəzi hökumətlər bütün sənayesinin investisiyalarını təşviq edir, hətta maliyyə stimullarının köməyi ilə, məsələn, bəzi hallarda qanunla icazə verildiyi kimi vergilərdən qismən və ya tam azad etməklə, onları subsidiyalaşdırırlar.

Öz iqtisadi, maliyyə və vergi siyasətini müəyyən etmək və qurmaq üzrə suveren hüququna zərər vermədən Tərəflərin bütün əleyhinə mübarizə üzrə öz öhdəliklərinə riayət etmələri lazımdır.

Təvsiyələr

- 7.1 Tərəflərə, bütün sənayesinə öz biznesini yaratmaq və onunla məşğul olmaq üçün stimullar, güzəştlər və ya üstünlükləri vermək lazım deyil.
- 7.2 Dövlət bütün sənayesi olmayan Tərəflər bütün sənayesinə və onunla bağlı müəssisələrə investisiya qoymamalıdır. Dövlət bütün sənayesi olan Tərəflər təmin etməlidirlər ki, bütün sənayesinə qoyulan heç bir investisiya onların bütün qarşı mübarizə haqqında ÜST-nin Çərçivə Konvensiyasının tam həcmdə həyata keçirmələrinə mane olmasın.
- 7.3 Tərəflərə, bütün sənayesinə vergilərdən hansısa preferensial azad olmalar təqdim etmək lazım deyil.

⁵ Tütün əleyhinə mübarizə haqqında ÜST-nin Çərçivə Konvensiyasının 13-cü Maddəsi üzrə rəhbər prinsiplərdə bu suala reklam, tütünün satışının stimullaşdırılması və onun istehsalçılarının hesabına sponsorluq mövqeyindən baxılır.

(8) Dövlət mülkiyyətində olan bütün sənayesinə münasibət istənilən digər bütün sənayesinə münasibətlə eyni olmalıdır.

Tütün sənayesi dövlət mülkiyyətində, qeyri-dövlət mülkiyyətində və ya bu iki formanın qarışığı olan mülkiyyətdə ola bilər. Bu rəhbər prinsiplərin qüvvəsi bütün sənayesinə mülkiyyət formasından asılı olmayaraq aiddir.

Təvsiyələr

- 8.1 Tərəflərə bütün əleyhinə mübarizə siyasətinin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi nöqtəyi-nəzərindən istənilən digər bütün sənayesi üçün rejimi dövlət bütün sənayesi üçün də təmin etmək lazımdır.
- 8.2 Tərəflərə, təmin etmək lazımdır ki, bütün əleyhinə mübarizə siyasətinin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi bütün sənayesinin nəzarət və ya idarə edilməsi prosesindən ayrılсын.
- 8.3 Tərəflərə, təmin etmək lazımdır ki, dövlət bütün sənayesinin nümayəndələri Tərəflərin Konfransının, onun köməkçi orqanlarının və ya Tərəflərin Konfransının qərarlarının icra edilməsi üçün təsis edilmiş istənilən digər orqanların hansısa iclaslarında iştirak edən nümayəndəliyin tərkibinə daxil olmasın.

İCRANIN TƏMİN EDİLMƏSİ VƏ MONİTORİNQ

İcranın təmin edilməsi

Tərəflərə Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş öz öhdəliklərinə, eləcə də hazırkı rəhbər prinsiplərə riayət edilməsi məqsədi ilə icranın təmin edilməsi mexanizmlərini müəyyən etmək və ya mümkün olan qədər icranın təmin edilməsinin mövcud mexanizmlərdən istifadə etmək lazımdır.

Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsinin müddəalarının və hazırkı rəhbər prinsiplərin həyata keçirilməsinin monitorinqi

Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsinin və bu rəhbər prinsiplərin müddəalarının həyata keçirilməsinin monitorinqi bütün əleyhinə mübarizənin təsirli siyasətinin qəbul edilməsi və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi üçün ən mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu həmçinin bütün sənayesinin üzərində nəzarəti nəzərdə tutmalıdır ki, bundan ötrü mövcud model və resurslardan, məsələn, bütün sənayesinin monitorinqi üzrə məlumat bazasından, ÜST-nin bütün asılılığından azad edilmək üzrə təşəbbüslərdən istifadə etmək lazımdır.

Tütün sənayesi ilə əlaqəsi olmayan qeyri-hökumət təşkilatları və vətəndaş cəmiyyətinin digər üzvləri bütün sənayesinin fəaliyyətinin monitorinqində mühüm rol oynaya bilərlər.

Davranış qaydaları və ya hökumət səlahiyyətlərinin bütün sahələrindəki personal haqqında qaydalar özündə məlumatlandırıcıları lazımi şəkildə müdafiə etməklə "məlumatlandırıcı funksiyasını" ehtiva etməlidir. Bundan əlavə Tərəflər bu rəhbər prinsiplərə əməl edilməsinin təmin edilməsi mexanizmlərindən istifadə edilməsinə və onların işləməsinin təmin edilməsinə, məsələn, məhkəmə iddiasının qaldırılması imkanı və şikayətlərin verilməsi prosedurlarından istifadə edilməsinə, məsələn, ombudsman sistemi çərçivəsində, həvəsləndirməlidirlər.

BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ, RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİN YENİLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ ONLARA YENİDƏN BAXILMASI

Beynəlxalq əməkdaşlıq tütün sənayesi tərəfindən tütün əleyhinə mübarizə siyasətinin ifadə edilməsinə müdaxilənin qarşısının alınmasında irəliləyişin təmin edilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Konvensiyanın 20.4-cü Maddəsi inkişaf etməkdə olan ölkələr olan Tərəflərin və keçid iqtisadiyyatlı Tərəflərin xüsusi tələblərinin nəzərə alınması və onlara əməl edilməsi ilə tütün sənayesinin metodlarına dair bilik və təcrübənin toplanması və mübadiləsi üçün əsas təmin edir.

Artıq tütün sənayesi tərəfindən istifadə olunan strategiya və taktikalara, eləcə də tütün sənayesinin monitorinqinə münasibətdə milli və beynəlxalq təcrübənin toplanması və yayılmasının əlaqələndirilməsi üzrə səylər göstərilir. Tərəflərə tütün sənayesinin strategiyaları əleyhinə əks tədbirlər sahəsində hüquqi və strateji təcrübə mübadiləsi faydalı olacaq. Konvensiyanın 21.4-cü Maddəsində nəzərdə tutulur ki, məlumatların mübadiləsi məxfilik və sirin qorunması haqqında milli qanunvericiliyə riayət edilməsi ilə həyata keçirilməlidir.

Təvsiyələr

Bir halda ki, tütün sənayesinin strategiya və taktikaları daim dəyişir, mütəmadi olaraq bu rəhbər prinsiplər nəzərdən keçirilməli və onlara yenidən baxılmalıdır ki, onlar bundan sonra da Tərəflərə onların tütün əleyhinə mübarizə sahəsində ictimai səhiyyə siyasətinin tütün sənayesinin müdaxiləsindən müdafiə edilməsində effektiv orientir kimi xidmət etsin.

Çərçivə konvensiyasının mövcud hesabatvermə sxemindən istifadə edərək hesabat verən Tərəflər, tütünün istehsalı və tütün məmulatlarının hazırlanması, eləcə də bu Konvensiyaya və ya tütün əleyhinə mübarizə üzrə milli tədbirlərə təsir göstərən tütün sənayesinin fəaliyyəti haqqında məlumat təqdim etməlidirlər. Belə mübadiləyə yardım etmək məqsədi ilə Konvensiyanın Katibliyi bu rəhbər prinsiplərin əsas müddəalarının hesabatvermə sxeminin növbəti mərhələlərində əks olunmasını təmin etməlidir ki, bunu da Tərəflərin Konfransı Tərəflərin istifadə etməsi üçün tədricən qəbul edəcəkdir.

Tütün sənayesinin tütün əleyhinə mübarizədə ictimai səhiyyə siyasətinə müdaxiləsinin qarşısının alınması müstəsna əhəmiyyət daşıdığına görə Tərəflərin Konfransı hazırkı rəhbər prinsiplərin həyata keçirilməsi təcrübəsini nəzərə alaraq Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsi üzrə protokolun hazırlanmasının məqsəduyğunluğu məsələsinə baxa bilər.

FAYDALI MƏLUMAT MƏNBƏLƏRİ

Müvafiq ədəbiyyat

Brandt AM. Siqaret əsri. Amerikanı səciyyələndirən məhsulun yüksəlişi, tənəzzülü və ölümcül inadkarlığı. Nyu-york, Əsas kitablar, 2007.

Çəpmən S. Siqaretçəkməni keçmişə çevirmək. İctimai sağlamlığın təbliğatı və tütünə nəzarət. Oksford, Blakuel Pablişinq, 2007.

Kallard C, Tomson D, Kolliso N. Mənfəətə aludəçiliyin müalicə edilməsi: tütünü ləğv etməyə təchizat tərəfdən yanaşma. Ottava, Siyasət alternativləri üzrə Kanada Mərkəzi və Həkimlər siqaretdən azad Kanada uğrunda, 2005.

Feldman EA, Bayer R. Filtrdən keçməmiş: Tütün sənayesi və ictimai səhiyyə üzrə münaqişələr. Boston, Harvard Yuniversiti Press, 2004.

Gilmor A et al. Tütün sənayesinin Almaniyada davam etməkdə olan təsiri. Lanset, 2002, 360:1255.

Hastings G, Angus K. Tütün sənayesinin Avropanın tütünə nəzarət siyasətinə təsiri. Avropa İttifaqında tütün və ya sağlamlıq. Keçmiş, indi və gələcək. Lüksemburq, Avropa Komissiyasının rəsmi nəşrləri üzrə ofis, 2004:195-225.

Lavak A. Tütün sənayesinin denormalizasiyası kampaniyaları: icmal və qiymətləndirmə. Ottava, Sağlam Kanada , 2001.

Mahood G. Tütün sənayesinin denormalizasiyası. Tütün epidemiyasında tütün sənayesinin rolu haqqında həqiqət. Toronto, Tütün sənayesinin denormalizasiyası üzrə kampaniya, 2004.

Pan Amerika Səhiyyə Təşkilatı. Mənfəətin insanlardan üstün tutulması. Tütün sənayesinin siqaret satmaq və Latın Amerikasını və Karib dənizi ölkələrində ictimai sağlamlığa təhlükə törətmək üzrə fəaliyyətləri. Vaşinton KD, Pan Amerika Səhiyyə Təşkilatı, 2002.

Simpson D. Almaniyada: Düşmənlə yatmaqda davam edərək. Tütünə nəzarət, 2003, 12:343-344.

Hammond R, Rouell A. Bizə etibar edin. Biz tütün sənayesiyik. Baltimor, Con Hopkins Universiti Press, 2001.

ÜST. ÜST-də tütünə nəzarət fəaliyyətlərini pozmaq üçün tütün şirkətlərinin strategiyaları. Cenevrə, ÜST, 2000.

ÜST. Tütün sənayesi və korporativ sosial məsuliyyət-həqiqi ziddiyyət. Cenevrə, ÜST, 2004.

Yax D, Bialous S. Tütünü yarmaq üçün elmin atılması. Amerika İctimai Səhiyyə Jurnalı, 2001, 91:1745-1748.

Tütün sənayesi:

http://tobacco.health.usyd.edu.au/site/supersite/links/docs/tobacco_ind.htm

Tütündən asılılıqdan azad olmaq üzrə Təşəbbüs tərəfdaşlığı:

<http://www.smokefreepartnership.eu/>

Tailandın sağlamlığın möhkəmləndirilməsi institutu:

<http://www.thpinhf.org/>

Tabakopediya: tütün üzrə ensiklopediya, onlayn:

<http://www.tobaccopedia.org/>

Tütün problemləri üzrə veb saytlara digər istinadlar:

Tütün əleyhinə mübarizə üzrə müxtəlif beynəlxalq və milli veb saytlar:

<http://www.tobacco.org/resources/general/tobsites.html>

Tütün əleyhinə mübarizə üzrə milli veb saytlar:

<http://www.smokefreepartnership.eu/National-Tobacco-Control-websites>

Tütün əleyhinə mübarizənin resurslar mərkəzi:

<http://www.tabac-info.net/>

Tütün epidemiyasına qarşı mübarizə üzrə milli komitə (Fransa):

<http://www.cnct.org>

Tütünçəkmə epidemiyasının profilaktikası üzrə Fransız bölməsi:

<http://www.oft-asso.fr/>

Siqaretçəkmə və tütün əleyhinə mübarizə üzrə son yeniliklər:

<http://www.globalink.org/news/fr>

Səhiyyə, gənclər və idman işləri üzrə nazirlik:

<http://www.sante.gouv.fr/>

Maddə 8

Həyata keçirilməsinin rəhbər prinsipləri

TÜTÜN QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSIYASININ 8-ci MADDƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİ

TÜTÜN TÜSTÜSÜNÜN TƏSİRİNDƏN QORUNMA

MƏQSƏD, MƏSƏLƏLƏR VƏ ƏSAS MÜLAHİZƏLƏR

Rəhbər prinsiplərin məqsədi

Bu rəhbər prinsiplər ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının digər müddəalarına və Tərəflərin Konfransının niyyətlərinə uyğun olaraq Tərəflərə 8-ci Maddə üzrə öz öhdəliklərini yerinə yetirməsində kömək göstərilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Onlar mövcud olan ən yaxşı məlumatlar və Tərəflərin tütün tüstüsünün təsirinin azaldılması üzrə müvəffəqiyyətlə səmərəli tədbirlər tətbiq etmiş təcrübəsi əsasında tərtib edilmişdir.

Rəhbər prinsiplərə müvafiq terminlərin prinsipləri və tərifləri haqqında razılaşdırılmış məlumatlar və həmçinin Konvensiya üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün tələb edilən tədbirlərə dair razılaşdırılmış tövsiyələr daxildir. Bundan əlavə rəhbər prinsiplər ikincili tütün tüstüsünün təhlükəsindən səmərəli qorunmağa nail olmaq üçün lazım olan tədbirləri müəyyən edir. Tərəflərə bu rəhbər prinsiplərdən təkcə Konvensiya üzrə öz hüquqi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üçün deyil, həm də əhalinin sağlamlığının qorunması zamanı ən yaxşı təcrübəyə riayət olunması üçün istifadə etmək təklif edilir.

Rəhbər prinsiplərin məsələləri

Bu rəhbər prinsiplərin qarşısında bir-biri ilə əlaqəli iki məsələ durur. Birinci məsələ müqaviləyə riayət etməklə hesabatvermənin yüksək standartının müəyyən edilməsi üçün ikincili tütün tüstüsünün təsiri barədə elmi məlumatlara və tüstüsüz mühitin yaradılması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsinin bütün dünyada mövcud ən yaxşı təcrübəsinə uyğun olaraq Tərəflərə ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının 8-ci Maddəsi üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsində kömək edilməsi və sağlamlığın nail oluna biləcək ən yüksək səviyyəsinə yetişməkdə Tərəflərə yardım edilməsindən ibarətdir. İkinci məsələ 8-ci Maddənin tələb etdiyi kimi, tütün tüstüsünün təsirindən insanların səmərəli şəkildə qorunması üçün qanunvericiliyin əsas elementlərinin müəyyən edilməsindən ibarətdir.

Əsas mülahizələr

Bu rəhbər prinsiplərin hazırlanmasına aşağıdakı fundamental mülahizələr təsir etmişdir:

- (a) 8-ci Maddənin mətninə daxil edilmiş tütün tüstüsündən qorumaq öhdəliyi fundamental insan hüquqları və azadlıqları ilə əsaslandırılır. İkincili tütün tüstüsü ilə nəfəs alınması ilə bağlı təhlükələri nəzərə alaraq, tütün tüstüsündən qorumaq üzrə

öhdəlik, bir çox beynəlxalq hüquqi sənədlərdə qəbul edildiyi kimi (Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının Nizamnaməsi, Uşaq Hüquqları üzrə Konvensiya, Qadınlara münasibətdə bütün formalarda ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi haqqında Konvensiya və iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Pakt da daxil olmaqla), yaşamaq hüququnda və nail oluna biləcək ən yüksək sağlamlıq səviyyəsi hüququnda xüsusilə nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da ÜST-nin Çərçivə Konvensiyasının preambulasında rəsmi əks etdirilmiş və bir çox ölkələrin konstitusiyalarında qəbul edilmişdir.

- (b) Ayrı-ayrı insanları bütün tütüsündən qorumaq vəzifəsi insanların fundamental hüquq və azadlıqlarına olan təhlükələrdən onların qorunması üzrə hökumətlərin qanunvericilik qəbul etmək vəzifəsinə uyğundur. Bu vəzifə təkəcə əhalinin müəyyən qruplarına deyil, bütün insanlara şamil edilir.
- (c) Bir sıra nüfuzlu elmi orqanlar müəyyən etmişdir ki, ikincili tütün tütüsü kanserogen xassəyə malikdir. ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının bəzi Tərəfləri (məsələn, Finlandiya və Almaniya) ikincili tütün tütüsünü kanserogen kimi təsnif edirlər və iş yerlərində bu cür tütünün təsirinin qarşısının alınmasını sağlamlıq və təhlükəsizlik sahəsində öz qanunvericiliklərinə daxil etmişlər. Nəticə etibarilə, 8-ci Maddənin tələblərindən savayı, Tərəflər iş yerləri haqqında mövcud qanunlarına və ya, kanserogenlər də daxil olmaqla, zərərli maddələrin təsirini tənzimləyən digər qanunlarına uyğun olaraq tütün tütüsü təsirinin təhlükəsini qiymətləndirmək vəzifəsinə öz üzərinə götürə bilirlər.

TÜTÜN TÜSTÜSÜNÜN TƏSİRİNDƏN QORUNMANIN ƏSASINDA DAYANAN PRİNSİPLƏR VƏ MÜVAFIQ TƏRİFLƏR HAQQINDA AÇIQLAMA

Prinsiplər

ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının 8-ci Maddəsində qeyd edildiyi kimi bütün insanların tütün tütüsünün təsirindən qorunması üzrə tədbirlərin görülməsi üçün qətiyyətli siyasi iradə lazımdır. Konvensiyanın 8-ci Maddəsinin həyata keçirilməsini aşağıdakı razılaşdırılmış prinsiplər müəyyən etməlidir.

Prinsip 1

ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının 8-ci Maddəsində tütün tütüsünün təsirindən qorunmanın təmin edilməsi üzrə nəzərdə tutulan effektiv tədbirlər 100%-lik tütüsüz mühit yaratmaq üçün konkret bir məkanda və mühitdə siqaret çəkilməsi və tütün tütüsünün tamamilə istisna edilməsini tələb edir. Tütün tütüsünün təsirinin təhlükəli olmayan səviyyəsi yoxdur və eləcə də ikincili tütünün zəhərliyi üçün astana mənası kimi anlayışları rədd etmək lazımdır, ona görə ki, onlar elmi faktlara ziddir. 100%-lik tütüsüz mühitin təmin edilməsi yanaşmalarından başqa yanaşmalar, ventilyasiya, havanın filtrasiyası, siqaret çəkmək üçün xüsusi ayrılmış yerlərdən istifadə edilməsi (ayrıca ventilyasiya sistemləri olan və ya onlarsız) daxil olmaqla, dəfələrlə öz səmərəsizliyini sübut etmişdir və mühəndis qərarlarının tütün tütüsünün təsirindən qorunmadığını göstərən həm elmi, həm də digər inandırıcı faktlar mövcuddur.

"könüllü" təsirin qəbul oluna bilən olması haqqında mövqeyinin xeyrinə bu terminlərdən istifadə edə bilər. Bəzən "İTT" abbreviaturası ilə istifadə edilən "ikincili tütün tüstüsü" və bəzən "ƏMTT" abbreviaturası ilə istifadə edilən "ətraf mühitdəki tütün tüstüsü" terminləri daha məqsədəuyğundur; hazırkı rəhbər prinsiplərdə "ikincili tütün tüstüsü" terminindən istifadə edilir.

İkincili tütün tüstüsünə "siqaretin və ya digər tütün məmulatlarının yanmaqda olan sonundan çıxan tüstü, adətən siqaret çəkən şəxsin nəfəsini verərkən xaric etdiyi tüstü" kimi tərif vermək olar.

"Tüstüsüz hava"- bu, tüstüdən 100% azad havadır. Bu tərif özündə tütün tüstüsünü görməyin, hiss etməyin və onu ölçməyin mümkün olmadığı havanı ehtiva edir, amma onunla məhdudlaşmır¹.

"Siqaretçəkmə"

Bu termini elə müəyyən etmək lazımdır ki, tütünün fəal şəkildə udulması və ya buraxılmasından asılı olmayaraq o, alışdırılmış tütün məmulatına malik olduğu, onunla manipulyasiya edilməsini özündə birləşdirsin.

"İctimai yerlər"

Müxtəlif yurisdiksiyalarda "ictimai yerlərin" dəqiq tərfi fərqlidir, vacibdir ki, qanunvericilikdə bu termin daha geniş müəyyən olunsun. Bu tərif qeyri-məhdud dairədə şəxslərin girişi olan bütün yerləri, yaxud mülkiyyət formasından və ya giriş hüququndan asılı olmayaraq kollektiv şəkildə istifadə edilən yerləri əhatə etməlidir.

"Bina daxilində" və ya "qapalı sahədə"

8-ci Maddə "bina daxilindəki" iş yerlərində və ictimai yerlərdə tütün tüstüsündən qorumağı tələb edir. "Bağlı yerlər" anlayışının müəyyən edilməsində anlaşılmaqların baş verməsinin mümkünlüyü ilə əlaqədar olaraq bu terminin müəyyən edilməsində müxtəlif ölkələrin təcrübəsi xüsusilə diqqətlə öyrənilməlidir. Tərif mümkün qədər daha geniş və aydın olmalıdır və "bina daxilində" bəzi yerləri istisna edən kimi şərh oluna bilən siyahıların tərtib olunmasından qaçılmalıdır. "Bina daxilindəki" yerləri (və ya "qapalı sahələri") elə müəyyən etmək məsləhət görülür ki, onlar, dam, divarlar və ya arakəsmələr üçün istifadə edilən materialın növündən asılı olmayaraq və konstruksiyanın daimi və ya müvəqqəti olmasından asılı olmayaraq, damı olan və yaxud bir və ya daha çox divarla və ya arakəsmə ilə məhdudlaşan istənilən yeri əhatə etsin.

"İş yeri"

"İş yeri"nə "insanlar tərəfindən xidmət və ya iş vaxtı istifadə edilən istənilən yer" kimi geniş tərif verilməlidir. Buraya tək-cə haqqı ödənilən iş deyil, həm də könüllü iş daxil

¹ Tamamilə mümkündür ki, tütün tüstüsünün tərkib elementləri havada elə çox olmayan miqdarda mövcud ola bilər ki, onu ölçmək çətindir. Tütün sənayesi və ya qonaqpərvərlik və əyləncə sektorlarının bu tərifin məhdudiyatlarından istifadə etməyə cəhd edə bilmələrinin mümkünlüyünə diqqət yetirmək lazımdır.

Bu müqavilə təkcə bütün "bağlı" ictimai yerlərdə deyil, həm də "müvafiq hallarda" "digər" (açıq və ya yarımbağlı) ictimai yerlərdə qorunma tədbirləri tələb edir. Belə açıq və ya yarımbağlı ictimai yerlərin tərifini verərkən Tərəflər, əgər qanunvericilik əlverişlidirsə, müxtəlif yerlərdə sağlamlıq üçün mümkün təhlükələr haqqında faktiki məlumatları nəzərdən keçirməli və hər dəfə faktik məlumatlar təhlükənin mövcud olduğunu göstərəndə təsirə qarşı ən effektiv qorunma tədbirlərini yerinə yetirməlidirlər.

ƏHALİNİ MƏLUMATLANDIRMAQ, MƏSLƏHƏT VERMƏK VƏ DƏSTƏK VERMƏYƏ VƏ MÜNTƏZƏM HƏYATA KEÇİRİLMƏYƏ CƏLB ETMƏK

Əhali və liderlər arasında daimi məlumat kampaniyalarının köməyi ilə ikincili tütün tüstüsünün təsirinin risklərini dərk etməklə bağlı ictimai rəyin genişləndirilməsi, vətəndaş cəmiyyəti ilə əlbir işləməklə əhali tərəfindən qanunvericilik tədbirlərinin başa düşülməsində və ona dəstək verilməsində hökumət idarələrinin mühüm roludur. Əsas maraqlı iştirakçılar müəssisələr, restoran və hotellərin assosiasiyası, iş götürənlərin qrupları, həmkarlar ittifaqları, peşəkar səhiyyə işçilərinin kütləvi informasiya vasitələri, uşaqları və gəncləri təmsil edən təşkilatlar, təhsil və dini müəssisələr, elmi cəmiyyətlər və geniş əhali təbəqələridir. Dərk etmə səviyyəsinin genişləndirilməsi üzrə səylər qanunvericiliyin hazırlanmasının gedisində maraqlı dairələr və digər təşkilat və müəssisələrlə məsləhətləşmələri ehtiva etməlidir.

Əsas informasiya mesajları ikincili tütün tüstüsünün təsirinin törətdiyi zərər üzərində cəmləşdirilməlidir, o fakt üzərində ki, bina daxilində tüstünün ləğv edilməsi bu təsirdən tam müdafiənin təmin edilməsi üçün yeganə elmi cəhətdən əsaslandırılmış həll yoludur; bütün işləyənlərin qanunla bərabər müdafiə hüququnun olması üzərində və o fakt üzərində ki, sağlamlıqla iqtisadiyyat arasında kompromis ola bilməz, belə ki, daha çox yurisdiksiyaların təcrübəsi göstərir ki, tüstüsüz mühit bunların hər birinə fayda verir. Əhalinin maarifləndirilməsi üzrə kampaniyalar, eləcə də qanunvericiliyin həyata keçirilməsi bilinmədiyi və ya məqsəduyğun olmadığı fərdi evlər kimi yerlərə yönəlməlidir.

Maraqlı iştirakçılarla geniş məsləhətləşmələr əhalinin maarifləndirilməsi və səfərbər edilməsi və qanunvericilik qəbul edildikdən sonra ona dəstək verilməsinə kömək edilməsi üçün də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qanunvericilik qəbul edildikdən sonra qanunun qüvvəyə minməsinə, müəssisə sahiblərinin və binaları idarə edənlərin qanunu və onların cavabdehliklərini izah edən məlumatlarla təmin edilməsinə və lövhəcik və kiçik cədvəllər kimi vasitələrin verilməsinin zəruriliyinə aparan maarifləndirmə kampaniyası keçirilməlidir. Bu tədbirlər ardıcıl həyata keçirmə ehtimalını artırır və könüllü riayət etmənin yüksək səviyyəsini təmin edir. Siqaret çəkməyənlərin hüquqları haqqında informasiyanın və qanuna riayət etdiklərinə görə siqaret çəkənlərə minnətdarlığın ifadə edilməsi əhalinin qaydaların tətbiq edilməsində və ardıcıl həyata keçirmə işində iştirak etməsinə kömək edəcək.

İcra etmə infrastrukturunu

Qanunvericilikdə icraya görə məsul orqan və ya orqanlar müəyyən edilməlidir və o, həm icra edilmənin monitorinqi, həm də pozanların təqib edilməsi sistemini özündə birləşdirməlidir.

Monitorinq əməl edilmə məsələsində müəssisələrin yoxlanması prosesini ehtiva etməlidir. Tüstüsüz mühitlə bağlı qanunvericiliyə əməl edilməsinin təmin olunması üçün yeni yoxlama sisteminin yaradılmasına nadir hallarda zərurət meydana çıxır. Əməl edilməyə adətən binaların və müəssisə və ya idarədə iş yerlərinin yoxlanması üçün artıq mövcud olan bir və ya daha çox mexanizmlərin köməyi ilə nəzarət etmək olar. Bu məqsəd üçün adətən müxtəlif imkanlar olur. Bir sıra ölkələrdə əməl edilmə üzrə müfəttişliklər işlərin aparılmasına lisenziya verilməsi üzrə müfəttişliklərə, tibbi-sanitariya müfəttişliklərinə, iş yerlərində sağlamlığın və təhlükəsizliyin mühafizəsi üzrə müfəttişliklərə, yanğın əleyhinə müfəttişliklərə və ya bunlara uyğun proqramlara inteqrasiya edilə bilər. Bəzi hallarda məlumat əldə edilməsi üçün eyni zamanda bir neçə belə mənbədən istifadə etmək məqsədəuyğun ola bilər.

İmkan daxilində yerli səviyyədə icra edilmənin təmin olunması üzrə müfəttiş və ya agentlərdən istifadə etmək tövsiyə edilir; bu icra edilmənin təmin olunması üzrə mövcud resursları artırma və əməl edilmənin səviyyəsini yüksəldə bilər. Bu yanaşma milli miqyasda ardıcıl yanaşmanın tətbiq edilməsi üçün milli koordinasiya mexanizminin yaradılmasını tələb edir.

İstifadə edilən mexanizmdən asılı olmayaraq monitorinq icra edilmənin təmin olunmasının ümumi planına əsaslanmalıdır və müfəttişlərin effektiv hazırlanması prosesini özündə ehtiva etməlidir. Effektiv monitorinq müntəzəm yoxlamaları, planlaşdırılmamış qəfləti yoxlamaları, eləcə də şikayətlərə cavab olan yoxlama səfərlərini özündə ehtiva edə bilər. Bu cür səfərlər qanun qüvvəyə mindikdən sonrakı ilk dövrdə faydalı ola bilər, belə ki, pozuntuların əksəriyyəti, ehtimal ki, qəsdən edilməyəndir. Qanunvericilik, əgər bu səlahiyyətlər hələ mövcud qanunda təsbit olunmayıbsa, müfəttişlərə qanunun qüvvəsinin şamil olduğu binalara daxil olmağa, nümunələr götürməyə və faktik məlumatlar toplamağa icazə verməlidir. Buna bənzər şəkildə, qanunvericilik müəssisələrə müfəttişlərin işində maneçilik yaratmağı qadağan etməlidir.

Effektiv monitorinqin dəyəri həddən artıq deyil. Böyük sayda müfəttiş götürmək lazım deyil, belə ki, yoxlamalar mövcud proqramların və heyətin köməyi ilə yerinə yetirilə bilər və bir də ona görə ki, təcürbənən göstərdiyi kimi tüstüsüz mühit üzrə qanunvericilik öz icrasını (yəni, onun əsasən ictimaiyyət tərəfindən icrasını) özü təmin edir. Əgər qanunvericilik danışıqsız yerinə yetirilirsə və müəssisələrin və geniş ictimaiyyətin maarifləndirilməsi üzrə fəal səylər edilirsə, onda qanunla təqib etmə hallarının sayı az ola bilər.

Bu proqramlar bahalı olmamasına baxmayaraq, müəssisələrin maarifləndirilməsi, müfəttişlərin hazırlanması, yoxlama prosesinin əlaqələndirilməsi və müəssisələrin adı iş saatlarından kənar yoxlanmasına görə heyətin mükafatlandırılması üçün resurslar lazımdır. Bu məqsədlə maliyyələşdirmə mexanizmi müəyyən edilməlidir. Effektiv monitorinq proqramları vergi daxil olmalarının məqsədli istifadəsi, sahibkarlıq fəaliyyətinin lisenziyalaşdırılmasına görə yığımlar və pozanlar tərəfindən ödənilən cərimələrə görə məqsədli daxil olmalar kimi müxtəlif maliyyələşdirmə mənbələrindən istifadə edir.

MONİTORİNQ VƏ TƏDBİRLƏRİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Tütün tütüsünün təsirinin azaldılması üzrə tədbirlərin monitorinqi və qiymətləndirilməsi bir sıra səbəbdən çox vacibdir, məsələn:

- (a) qanunvericilik müddələrinin gücləndirilməsinə və genişləndirilməsinə siyasi və ictimai dəstəyin artırılması üçün;
- (b) digər ölkələrin səyləri barədə məlumat verəcək və onlara dəstək verəcək uğurlu nümunələrin sənədli təsdiqi üçün;
- (c) tədbirlərin həyata keçirilməsinin pozulması üzrə tütün sənayesi tərəfindən edilən səylərin aşkar edilməsi və ictimaiyyətin məlumatlandırılması üçün.

Monitorinq və qiymətləndirmənin dərəcəsi və mürəkkəbliyi mövcud təcrübə və resurslardan asılı olaraq yurisdiksiyalar arasında fərqlənir. Bununla belə istifadə edilmiş tədbirlərin nəticələrini, xüsusilə də iş yerlərində və ictimai yerlərdə ikincili tütün tütüsünün təsirinin əsas göstəricisi üzrə, qiymətləndirmək vacibdir. Xərc nöqtəyindən buna nail olmağın səmərəli bir üsulu iş yerlərinin yoxlanması kimi müntəzəm fəaliyyət gedişində toplanmış məlumatlardan və informasiyalardan istifadə edilməsi ola bilər.

Əsas proses və nəticələrin baxılmalı səkkiz göstəricisi mövcuddur².

Proseslər

- (a) bütün əhali və ola bilsin ki, konkret qruplar, məsələn, bar işçiləri arasında tütüsüz mühitin yaradılması üzrə siyasətlə bağlı bilgilər, mövqelər və dəstək;
- (b) tütüsüz mühitin yaradılması üzrə siyasətin köməyi ilə qanunun icrasının və ona əməl edilməsinin təmin olunması;

Nəticələr

- (c) iş yerlərində və ictimai yerlərdə tütün tütüsünün işləyənlərə təsirinin azaldılması;
- (d) iş yerlərində (xüsusilə restoranlarda) və ictimai yerlərdə havada ikincili tütün tütüsünün miqdarının azaldılması;
- (e) ikincili tütün tütüsünün təsirindən ölüm və xəstələnmə hallarının azaldılması;
- (f) xüsusi evlərdə ikincili tütün tütüsünün təsirinin azaldılması;
- (g) siqaret çəkməyin yayılmasındakı və siqaret çəkməklə bağlı davranışlardakı dəyişikliklər;
- (h) iqtisadi təsir.

² "ÜST-nin ikincili tütün tütüsünün təsirindən qorunmaq siyasəti məsələləri üzrə tövsiyələri" adlanan nəşrdə bütün bu göstəricilər üzrə digər yerlərdə aparılmış monitorinq sahəsindəki araşdırmalara istinadlar vardır. (ÜST-nin siyasət üzrə tövsiyələr nəşri: ikincili tütün tütüsünün təsirindən qorunma). Cenevrə, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı, 2007-ci il.

Qanunvericiliyin nümunələrinə və sorğu materiallarına istinadlar

Aşağıda ən yaxşı təcrübənin mövcud rəhbər prinsiplərinə daha çox dərəcədə uyğun gələn, hal-hazırda qüvvədə olan milli və submilli qanunvericilik aktlarına istinadlar verilir:

(a) Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı, Sağlamlıq haqqında qanun, 2006-cı il,
<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/20060028.htm>

(b) Yeni Zelandiya, Tüstüsüz mühit haqqında qanuna düzəliş, 2003-cü il,
http://www.legislation.govt.nz/browse_vw.asp?content-set=pal_statutes

(c) Norveç, Tütünün zərərli təsirinin qarşısının alınmasına dair 9 mart 1973-cü il tarixli Qanun No. 14.
<http://odin.dep.no/hod/engelsk/regelverk/p20042245/042041-990030/dok-bn.html>
(Ancaq qeyd edilməlidir ki, siqaret çəkmək haqqında bölmələrin seçimi hazırkı rəhbər prinsiplərlə tövsiyə olunmur.)

(d) Şotlandiya, Siqaretçəkmə, sağlamlıq və sosial yardım (Şotlandiya) 2005-ci il Qanunu,
<http://www.opsi.gov.uk/legislation/scotland/acts2005/20050013.htm>
Müddəalar: <http://www.opsi.gov.uk/si/si2006/20061115.htm>

(e) Uruqvay, Dekret 40/006,
<http://www.globalsmokefreepartnership.org/files/132.doc>

(f) İrlandiya, Səhiyyə haqqında qanun, 2004-cü il (Tütün) (Düzəliş)
<http://193.178.1.79/2004/en/act/pub/0006/index.html>

(g) Bermud Adaları, Tütün məmulatları haqqında 2005-ci il Qanununa düzəliş (ictimai səhiyyə),
<http://www.globalsmokefreepartnership.org/files/139.DOC>

Sorğu materialları

1. ÜST-nin aparılmalı siyasətə dair tövsiyəsi: ikincili tütün tüstüsünün təsirindən qorunma. Cenevrə, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı, 2007...
Bu ünvanda əldə edilə bilər:
http://www.who.int/tobacco/resources/publications/wntd/2007/who_Protection_exposure_final_25June2007.pdf

2. Tütün tüstüsü və qeyri-ixtiyari tüstü ilə nəfəsalma. XBAA (IARC) ın insanlara kanserogen təhlükələrin təkamülünə dair monoqrafiyaları, Cild. 83, Lion, Fransa, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı və Xərcəngə dair Beynəlxalq Araşdırma Agentliyi, 2004.
Bu ünvanda əldə edilə bilər:
<http://monographs.iarc.fr/ENG/Monographs/vol83/volume83.pdf>

3. Tütün tüstüsünə qeyri-ixtiyari məruz qalmanın sağlamlıq üçün fəsadları: Baş Cərrahın hesabatı. Vaşinqton, KD, ABŞ Səhiyyə və İnsana xidmətlər Departamenti, 2006.

Bu ünvanda əldə edilə bilər:

<http://www.surgeongeneral.gov/library/secondhandsmoke/>

4. Ətraf mühitdəki tütün tüstüsünün toksik hava kontaminantı kimi identifikasiyası. San Fransisko, ABŞ, Kaliforniya Ətraf Mühitin Qorunması Agentliyi: Hava Resursları Şurası, 2005.

Bu ünvanda əldə edilə bilər:

<http://repositories.cdlib.org/tc/surveys/CALEPA2005/>

5. Birgə brifinq sənədi: Tütünə qarşı mübarizə haqqında ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının 8-ci Maddəsinin həyata keçirilməsi üzrə təklif olunan tövsiyələr. Çərçivə Konvensiya Alyansı və Qlobal Tütün Tüstüsündən Azad Tərəfdaşlıq, 2007.

Bu ünvanda əldə edilə bilər:

http://www.fctc.org/x/documents/Article8_COP2_Briefing_English.pdf

6. Tütün tüstüsünə qarşı qlobal tərəfdaşlıq veb-saytı. Tütün tüstüsündən azad mühitin yaradılması barədə uğurlu işin nümunələri və bu sahədəki problemlər haqqında materiallar yerləşdirilmişdir. Tüstüsüz mühitin yaradılması üzrə strategiyalara istinadlar, qiymətləndirmənin nəticələri barədə hesabatlar, qanunvericilik aktları və məlumat-təbliğat kampaniyaları, eləcə də həyata keçirilmələr üzrə tövsiyələr verilir.

Bu ünvanda əldə edilə bilər:

www.globalsmokefreepartnership.org

7. Tüstü təmizləndəndən sonra: yeni tüstüdən azad mühit barədə qanunun təsirinin qiymətləndirilməsi.

Vellinqton, Yeni Zelandiya, Səhiyyə Nazirliyi, 2006.

Bu ünvanda əldə edilə bilər:

<http://www.moh.govt.nz/moh.nsf/by+unid/A9D3734516F6757ECC25723D00752D50?Open>

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSIYASININ 11-ci MADDƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİ

TÜTÜN MƏMULATLARININ QABLAŞDIRILMASI VƏ MARKALANMASI

MƏQSƏD, PRİNSİPLƏR VƏ TERMİNLƏRDƏN İSTİFADƏ EDİLMƏSİ

Məqsəd

Tütünə qarşı mübarizə haqqında ÜST-nin Çərçivə Konvensiyasının digər müddəalarına və Tərəflərin Konfransının məqsədlərinə uyğun olaraq bu rəhbər prinsiplər Konvensiyanın 11-ci Maddəsi üzrə öz öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində Tərəflərə kömək etmək və qablaşdırılma və markalanma haqqında öz tədbirlərinin səmərəliliyini artırmaq məqsədilə Tərəflərin istifadə edə biləcəyi tədbirlərin təklif edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. 11-ci Maddədə deyilir ki, Konvensiyanın hər bir Tərəf üçün qüvvəyə mindiyi andan sonra həmin Tərəf üç il müddətində qablaşdırılma və markalanma haqqında effektiv tədbirlər qəbul edir və yerinə yetirir.

Prinsiplər

Konvensiyanın və onun protokollarının məqsədlərinə nail olunması və eləcə də onun müddələrinin uğurla yerinə yetirilməsi üçün Konvensiyanın 4-cü Maddəsində deyilir ki, Tərəflər, xüsusilə bu prinsipi əldə rəhbər tuturlar ki, hər bir insan tütündən istifadənin və tütün tüstüsünün təsirinin sağlamlıq üçün ağır nəticələri, narkotik xarakteri və ölümcül təhlükəsi barədə məlumatlandırılmalıdır.

Tütünün istifadəsi və tütün tüstüsünün təsiri ilə əlaqədar xəstəliklərə risklərini və vaxtsız ölümü bütün dünyada bir çox adamlar bütövlükdə dərk etmir, düzgün başa düşmür və ya kifayət qədər qiymətləndirmirlər. Tütün məmulatlarının qablaşdırılması üzərində yerləşdirilən sağlamlığa zərər haqqında yaxşı düşünülmüş xəbərdarlıqlar və məlumatlar tütünün istifadəsinin sağlamlığa təsiri haqqında əhalinin məlumatlandırılmasının artırılması üsulları və tütünün istifadəsinin azaldılmasının səmərəli üsulları baxımından faydalıdır. Tütün məhsullarının qablaşdırılması və markalanması ilə əlaqədar sağlamlığa zərər haqqında faydalı xəbərdarlıqlar və məlumatlar tütünə qarşı mübarizəyə hərtərəfli və kompleks yanaşmanın əsas komponentləridir.

Tərəflərə, qablaşdırılma və markalanma haqqında yeni tədbirlərin müəyyən edilməsi zamanı digər Tərəflərin faktiki məlumatlarına və praktiki təcrübəsinə baxmaq və həyata keçirə biləcəkləri daha çox səmərəli tədbirlər tətbiq etməyə cəhd etmək lazımdır.

Konvensiyanın 20-ci və 22-ci Maddələrində nəzərdə tutulduğu kimi, beynəlxalq əməkdaşlıq və qarşılıqlı dəstək Konvensiyanın 11-ci Maddəsinin tam həyata keçirilməsi və səmərəliliyinin artırılması üçün Tərəflərin potensialının möhkəmləndirilməsinin başlıca prinsipləridir.

Terminlərdən istifadə edilməsi

Bu rəhbər prinsiplərin məqsədləri üçün:

- "hüquqi tədbirlər" müvafiq yurisdiksiyanın qanunlarına uyğun olaraq öhdəlikləri, tələbləri və ya qadağaları özündə birləşdirən və ya müəyyən edən istənilən hüquqi sənəd deməkdir. Belə sənədlərin nümunələrinə aktlar, qanunlar, normalar, inzibati qərarlar və ya icra sərəncamları daxildir, lakin bununla məhdudlaşmır;
- "daxili əlavə" pərakəndə ticarətdə istehlakçının aldığı fərdi qablaşdırılma və/və ya blokun daxilində istənilən informasiya daşıyıcısını bildirir, məsələn, kiçik buklet və ya kitabça;
- "xarici əlavə" pərakəndə ticarətdə istehlakçının aldığı fərdi qablaşdırılma və/və ya blokun üzərinə yapışdırılmış, istənilən informasiya daşıyıcısını bildirir, məsələn, üst sellofan örtüyün altına yerləşdirilmiş və ya siqaret qutusunun xarici səthinə yapışdırılmış kiçik kitabça.

QABLAŞDIRILMA VƏ MARKALANMAYA DAİR SƏMƏRƏLİ TƏLƏBLƏRİN HAZIRLANMASI

Sağlamlığa zərər haqqında yaxşı düşünülmüş xəbərdarlıqlar və məlumatlar sağlamlıq üçün risklər və tütünün istifadəsinin azaldılması barədə informasiyanın verilməsi üzrə səmərəli tədbirlərin bir hissəsidir. Faktiki sübutlar var ki, sağlamlıq üçün zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların səmərəliliyi onların görünüşünün böyüdülməsindən asılı olaraq artırılır. Sağlamlığa zərər haqqında yalnız mətndən ibarət kiçik xəbərdarlıqlarla müqayisədə şəkilli daha iri xəbərdarlıqlar daha böyük ehtimalla nəzərə çarpacaq, sağlamlıq üçün zərərli risklər haqqında informasiyanı daha yaxşı çatdıracaq, yüksək emosional reaksiya yaradacaq və tütündən istifadə edənlərin tütündən istifadəni dayandırmağa və azaltmağa motivasiyasını artıracaq. Şəkilli daha iri xəbərdarlıqlar da vaxtaşırı öz səmərəliliyini daha yaxşı saxlayır və aşağı səviyyəli savada malik əhaliyə, uşaqlara və gənclərə sağlamlığa təsir haqqında informasiyanın verilməsində xüsusilə səmərəlidir. Səmərəliliyi artıran digər elementlərə əsas markalanmış səthlərdə və həmin əsas markalanmış səthlərin üst hissəsində sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların yerləşdirilməsi; ağ-qara təsvirlər əvəzinə rəngli təsvirlərdən istifadə edilməsi; sağlamlığa zərər haqqında bir neçə xəbərdarlığın və məlumatın eyni vaxtda təsvir edilməsi haqqında tələb; və sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların müntəzəm təkrar yoxlanılması daxildir .

Dizayn elementləri

Yerləşdirilmə

Konvensiyanın 11.1(b)(iii)-ci Maddəsində göstərilmişdir ki, hər bir Tərəf sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların iri, aydın, görünən və asan oxunan olması

üçün səmərəli tədbirlər qəbul edir və həyata keçirir. Qablaşdırılma üzərində sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların yerləşdirilməsi və tərtib üsulu maksimal görünüşü təmin etməlidir. Araşdırmalar onu göstərir ki, belə xəbərdarlıqlar və məlumatlar qutuların üz və əks tərəfinin alt hissəsindən daha çox, üst hissəsində daha görünən olur. Tərəflərə sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlar və məlumatların aşağıda göstərilən yerlərdə yerləşdirilməsini tələb etmək lazımdır:

- qablaşdırılmanın əksər növlərinin üz tərəfinin istehlak üçün daha görünüşlü olduğunu nəzərə alaraq, sağlamlıq üçün zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların böyük görünüşünü təmin etmək üçün hər bir ayrıca qutu və qablaşdırılmanın yalnız bir tərəfində deyil, üz tərəfində olduğu kimi, əks tərəfində də (və ya ikidən çoxdursa, bütün əsas üz tərəflərində);
- görünüşü artırmaq üçün əsas markalanmış səthin aşağı hissəsindən daha çox əsas markalanmış səthdə, xüsusilə yuxarı səthdə; və
- beləliklə qablaşdırılmanın adı qaydada açılması zamanı sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlığın mətni və ya təsviri pozulmasın və ya örtülməsin.

Tərəflərə sağlamlığa zərər haqqında 8-ci bənddə göstərilən xəbərdarlıqlara və məlumatlara əlavə olaraq qablaşdırılmanın bütün tərəflərində digər belə xəbərdarlıqların və məlumatların və eləcə də daxili və xarici əlavələrin vurulmasını tələb etmək imkanını nəzərdən keçirmək lazımdır.

Tərəflərə markalanma və qablaşdırılma üzərində tələb edilən digər informasiya və ya kommersiya əlavələri və xarici daşıyıcılar tərəfindən sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların qarşısının örtülməməsini təmin etmək lazımdır. Tərəflərə, eləcə də Konvensiyanın 15-ci Maddəsində təyin edilən digər markalanmanın, məsələn, vergi marka və qeydlərinin ölçülərinin təyin edilməsi və yerləşdirilməsi zamanı, bu markalanmanın sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların heç bir hissəsinin üstünü örtməməsini təmin etmək lazımdır.

Tərəflərə sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıq və məlumatların siqaret filtrinin üst örtüyündə və/və ya siqaret üçün istifadə edilən giliz köynəklərin, filtrlərin və kağızların qablaşdırılması kimi digər uyğun materialların üzərində, eləcə də qəlyan çəkilməsində istifadə edilən digər vasitələrin üzərində çap edilməsi tələbi də daxil olmaqla, yerləşdirilməsinə aid olan digər yeni tədbirlərin qəbul edilməsi imkanını nəzərdən keçirmək lazımdır.

Ölçülər

Konvensiyanın 11.1(b)(iv)-ci Maddəsində göstərilmişdir ki, tütün məhsullarının qablaşdırılması və markalanması üzərində sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlar və məlumatlar əsas markalanmış səthin 50%-ni və ya daha çox hissəsini təşkil etməli, lakin heç bir halda əsas markalanmış səthin 30%-dən az olmamalıdır. Sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların səmərəliliyinin ölçülərin böyüdülməsi vasitəsilə artması faktını nəzərə alaraq, Tərəflərə əsas markalanmış səthin 50%-dən çoxunu tutan sağlamlığa zərər haqqında belə xəbərdarlıqların və məlumatların istifadə edilməsi imkanını müzakirə etmək və belə məlumatlarla əsas markalanmış səthin

Kmümkün qədər böyük hissəsini örtməyə cəhd etmək lazımdır. Sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların mətni ümumi görünüşü və oxunuşu gücləndirən qalın və asan oxunan şriftlə, qarnitur və rənglə (rənglərə) çap edilməlidir.

Çərçivəyə salınma tələb edilirsə, sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların tutduğu əsas markalanmış səthin faizinin hesablanması zamanı Tərəflərə çərçivəyə salınma üçün ayrılmış boş yerin xəbərdarlıqların və məlumatların öz sahəsindən çıxarılmasının mümkünlüyünü müzakirə etmək; çərçivəyə salınma üçün ayrılmış boş yeri sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların boş yerinin ümumi faizinə əlavə etmək, lakin onu həmin xəbərdarlıqlar və məlumatların tutduğu yere daxil etmək lazımdır.

Şəkillərdən istifadə edilməsi

Konvensiyanın 11.1(b)(v)-ci Maddəsində deyilir ki, tütün məmulatlarının qablaşdırılmasında və markalanmasında sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlar və məlumatlar şəkillər və piktoqramlar formasında, ya da onların əlavə edilməsi ilə yerinə yetirilə bilər. Faktiki məlumatlar onu bildirir ki, sağlamlığa zərər haqqında şəkil və mətn məzmunlu xəbərdarlıqlar və məlumatlar təkcə mətndən ibarət olanlardan daha səmərəlidir. Onların əlavə üstünlüyü həm də ondan ibarətdir ki, onlar aşağı səviyyəli savada malik insanlara və sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların mətninin yazıldığı dili (dilləri) bilməyənlərə aydın ola bilər. Qablaşdırılma və markalanma haqqında Tərəflərə öz tələblərində tam rəngli, mədəni qəbul edilən şəkillərin və piktoqramların daxil edilməsinin vacibliyini göstərmək lazımdır. Tərəflərə əsas markalanmış səthlərin hər iki tərəfində sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların (və ya ikidən çoxdursa, bütün əsas tərəflərdə) şəkil formasında istifadə edilməsinin mümkünlüyünə baxmaq lazımdır.

Sübutlar vardır ki, sağlamlığa zərər haqqında şəkilli xəbərdarlıq və məlumatlar yalnız mətndən ibarət olanlarla müqayisədə:

- daha tez görünəcək;
- istifadəçilər tərəfindən daha faydalı hesab edilir;
- vaxt keçdikcə daha tez görünən olur;
- tütündən istifadənin sağlamlıq üçün riskləri haqqında informasiyanı daha yaxşı çatdırır;
- tütündən istifadənin sağlamlıq üçün riskləri barədə və tütündən istifadənin dayandırılması barədə düşünməyə daha çox həvəsləndirir;
- tütündən istifadəni dayandırmaq üçün motivasiya və qətiyyəti gücləndirir; və
- tütündən istifadəni dayandırmaq üçün daha çox səylərlə assosiasiya edilir.

Sağlamlığa zərər haqqında şəkilli xəbərdarlıqlar və məlumatlar, eləcə də qablaşdırılmaya yapışdırılan markanın təsirini korlaya bilər və qablaşdırılmanın ümumi cəlbediciliyini azalda bilər.

Məlumatın məzmunu

Sağlamlığa zərər haqqında müxtəlif xəbərdarlıqların və məlumatların istifadə edilməsi təsir ehtimalını artırır, belə ki, sağlamlığa zərər haqqında müxtəlif xəbərdarlıqlar və məlumatlar müxtəlif adamlarda əks-səda yaradır. Sağlamlığa zərər haqqında müxtəlif xəbərdarlıqlara və məlumatlara bütün tüstüsünün sağlamlıq üçün zərərli nəticələri və təsiri ilə yanaşı tütündən istifadə ilə əlaqədar müxtəlif məsələlər də daxil olmalıdır, məsələn:

- istifadənin dayandırılması barədə tövsiyə;
- tütünün narkotik xarakteri;
- mənfi iqtisadi və sosial nəticələr (məsələn, tütün məmulatlarının əldə edilməsi üçün illik xərclər); və
- tütündən istifadənin başqa adamlara (məsələn, atanın siqaret çəkmə ilə əlaqədar vaxtından əvvəl xəstəliyi və tütün tüstüsünün təsirindən yaxın adamların ölümü).

Tərəflərə həm də digər məlumatların yeni məzmunundan, məsələn, ətraf mühit üçün zərərli nəticələr haqqında və tütün sənayesinin təcrübəsi haqqında informasiyadan istifadə etmək imkanına baxmaq lazımdır.

Sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların səmərəli tərzdə verilməsi vacibdir; ümumi ton qiymətləndirici deyil, nüfuzlu və informasiya xarakterli olmalıdır. Sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlar və məlumatlar sadə, aydın, qısa və mədəniyyət baxımından qəbul edilən dildə ifadə olunmalıdır. Belə xəbərdarlıqlar və məlumatlar müxtəlif formatlarda, məsələn, tövsiyələr, müsbət və dəstəkverici informasiya formasında təqdim edilə bilər.

Məlumatlar onu göstərir ki, sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıq və məlumatlar tütünün istifadəsi ilə bağlı mənfi emosional assosiasiyalar yaradırsa və əgər sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların daha inandırıcı və fərdiyyətə uyğun olması üçün informasiya təcəssüm etdirilmişsə, daha səmərəli ola bilər. Qorxu kimi mənfi emosiyalar yaradan sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlar və məlumatlar tütündən istifadə edənlərin motivasiyasını gücləndirmək və onları istifadəni dayandırmağı bacaracaqlarına inandırmaq üçün nəzərdə tutulan informasiya ilə birlikdə xüsusilə səmərəli ola bilər.

Tütünün qablaşdırılmasında istifadənin dayandırılması baxımından məsləhətverici köməyin və belə köməyin konkret mənbələrinin, məsələn, veb saytların və ya pulsuz telefon nömrələrinin göstərilməsinin tütün istifadəçiləri üçün davranışlarının dəyişilməsində vacib əhəmiyyəti ola bilər. Tərəflərə nəzərə almaq lazımdır ki, tütündən istifadənin dayandırılması üzrə artan xidmətlər tələbatın artması barədə əlavə resurslar tələb edə bilər.

Dil

Konvensiyanın 11.3-cü Maddəsində deyilir ki, hər bir Tərəf 11.1(b)-ci Maddədə və 11.2-ci Maddədə göstərilmiş xəbərdarlıqların və digər məndən ibarət informasiyanın bütün məmulatlarının hər bir qutusunun və qablaşdırılmasının üzərində və belə məmulatların istənilən xarici qablaşdırılmasının və markalanmasının üzərində Tərəflərin əsas dilində və ya dillərində göstərilməsini tələb edir.

QABLAŞDIRILMA VƏ MARKALANMA HAQQINDA SƏMƏRƏLİ TƏLƏBLƏRİN HAZIRLANMASI PROSESİ

Məmulatların kateqoriyalarına baxılması

Konvensiyanın 11.1(b)-ci Maddəsi bütün məmulatlarının hər qutusunun və qablaşdırılmasının üzərində və belə məmulatların istənilən xarici qablaşdırılmasında və markalanmasında sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların məzmununun təmin edilməsi üçün səmərəli tədbirlər qəbul etməyi və həyata keçirməyi hər bir Tərəfdən tələb edir. Məmulatların kiçik partiyalarını hazırlayan kampaniya və şirkətlər üçün və ya bütün məmulatlarının müxtəlif növləri üçün heç bir istisna mövcud olmamalıdır. Tərəflərə hər bir məmulatla bağlı sağlamlığa zərərli nəticələrdə fikirlərini daha yaxşı toplamaq üçün siqaretlər, siqarlar, tüstüsüz tütün, bidilər, qəlyan üçün tütün kimi müxtəlif növ bütün məmulatları üçün sağlamlığa zərər haqqında müxtəlif xəbərdarlıqların və məlumatların tələb edilməsinin zəruriliyini müzakirə etmək lazımdır.

Qablaşdırılmanın müxtəlif növləri

Tərəflərə bütün məmulatlarının onların yurisdiksiyasında olan çox müxtəlif növ qablaşdırılmalarının geniş başa düşülməsini təmin etmək və tənəkə qutular, qutular, kisələr, qapaqlı qutular, aralanan və ya qaldırılaraq açılan qapağa malik qələmdan formasında qutular, şəffaf bükmə, şəffaf qablaşdırılma və ya məmulatın bir vahidinin qablaşdırılması kimi hər növə və formaya malik qablaşdırılmanın üzərində sağlamlığa zərər haqqında təklif edilən xəbərdarlıqların və məlumatların necə tətbiq ediləcəyini göstərmək lazımdır.

Əhalinin yarımqruplara oriyentasiyası

Tərəflərə əhalinin gənclər kimi ayrıca yarımqrupları üçün nəzərdə tutulmuş xəbərdarlıqlar işləyib hazırlamaq və sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların miqdarını və dəyişdirilməsini müvafiq tərzdə uyğunlaşdırmaq lazımdır.

Satışdan əvvəl testdən keçirilmə

Mövcud vasitələrdən və vaxtdan asılı olaraq Tərəflərə əhalinin nəzərdə tutulmuş hədəf qrupları üçün sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün satışdan əvvəl test keçirilməsi imkanını müzakirə etmək lazımdır. Satışdan əvvəlki testdən keçirilmə əvvəlcədən görünməyən nəticələri, məsələn, siqaretçəkmənin qeyri-iradi artımını, eləcə də onların mədəniyyət baxımından uyğunluğunu qiymətləndirməyə imkan verə bilər. Tütün sənayesi ilə əlaqəsi olmayan vətəndaş cəmiyyətinin bu prosesə öz köməyini təklif etmə imkanını müzakirə etmək lazımdır. Son nəticədə satışdan əvvəlki testdən keçirilmə daha gec mərhələdə qanunverici tədbirlərin dəyişdirilməsi ilə müqayisədə daha ucuz ola bilər.

Tərəflərə satışdan əvvəlki testdən keçirilmənin davamlı, mürəkkəb və bahalı olmamasını nəzərə almaq lazımdır. Dəyərli informasiyanı hədəf əhalinin sadə, yığcam qruplarından və ya tez və ucuz alternativ olan internet vasitəsilə məsləhətləşmənin köməyi zamanı əldə etmək olar. Həyata keçirilmədə lazımsız ləngimədən qaçmaq üçün satışdan əvvəlki testdən keçirilmə qanunverici tədbirlərin hazırlanması ilə paralel aparıla bilər.

Tütün məmulatlarından istifadənin istənilən vaxt təhlükəsiz olması nəticəsinə gələrək istehlakçıların aldandığı və ya yalan məlumatlandığı hallarda Tərəflərə bütün məmulatlarının qablaşdırılmasında və markalanmasında yararlılıq müddətinin sona çatma tarixinin göstərilməsinin qarşısını almaq lazımdır.

Sadə qablaşdırılma

Tərəflərə standart rəng və qarniturla təsvir edilmiş ticarət adı və məmulatın adı (sadə qablaşdırılma) istisna olmaqla, qablaşdırılma üzərində loqotiplərin, firma təsvirlərinin rənglərinin və ya təbliğat məlumatının yerləşdirilməsinin məhdudluğu və ya qadağan edilməsi üçün tədbir görülməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır. Bu, sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların görünüşünü və effektivliyini artırma, belə məlumatlardan diqqətin yayınmasının qarşısını ala və bəzi məhsulların digərlərindən az zərərli olması təsəvvürü yaradan qablaşdırılma haqqında sənaye dizaynı metodlarından istifadə etməyə imkan verməyə bilər.

HÜQUQİ TƏDBİRLƏR

Hazırlanma

Tərəflərə bütün məmulatlarının qablaşdırılması və markalanması haqqında hüquqi tədbirlərin hazırlanması zamanı kimin inzibati məsuliyyət daşıyacağı, riayət edilmənin təmin olunmasına və hüquqi tədbirlərin tətbiqinə mövcud yanaşmalar və hökumətin iştirak səviyyəsi və ya səviyyələri kimi məsələləri müzakirə etmək lazımdır.

İnzibati idarəetmə

Tərəflərə bütün məmulatlarının qablaşdırılması və markalanması haqqında tədbirlərin həyata keçirilməsinə nəzarətə görə məsuliyyət daşıyan orqan və ya orqanları təyin etmək lazımdır. Tərəflər tütünə qarşı mübarizə məsələlərinə görə məsuliyyət daşıyan səhiyyə orqanının hüquqi tədbirlər vasitəsilə inzibati idarəetməyə də cavabdeh olmasını təmin etməlidirlər. İnzibati idarəetməyə hökumətin digər sektoru məsuliyyət daşdığı halda, müvafiq səhiyyə orqanı markalanma barədə spesifikasiyanı təqdim etməlidir.

Məmulatların əhatə olunması

Tərəflərə Konvensiyanın 11-ci Maddəsi ilə əlaqədar bütün müddəaların, eləcə də onların yurisdiksiyası hüdudlarında satılan bütün bütün məmulatlarına tətbiq edilməsini və ölkə daxilində istehsal edilən və idxal edilən və ya Tərəfin yurisdiksiyası daxilində rüsumsuz ticarət üçün nəzərdə tutulan məmulatlar arasında heç bir fərqin qoyulmamasını təmin etmək lazımdır. Tərəflərə ixrac edilən məhsullara tətbiq ediləcək tədbirlərin tətbiq ediləcəyi şəraitləri müzakirə etmək lazımdır.

Xərclər

Tərəflərə qablaşdırılmanın üzərində sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların yerləşdirilməsinin, eləcə də komponentlər və ayrılan məhsullar haqqında informasiyanın xərclərinin bütün sənayesi tərəfindən ödənilməsinin təmin etmək lazımdır.

Məsuliyyət

Konvensiyanın 19-cu Maddəsinə uyğun olaraq Tərəflərə, tütündən istifadə və tütün tütüsünün təsiri nəticəsində sağlamlıq üçün yaranan təhlükələr haqqında istehlakçıların xəbərdar edilməsi üzrə öhdəlik və bununla məhdudlaşmayan öhdəliklər də daxil olmaqla, sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların tətbiq edilməsinin və ya tütün məmulatı haqqında istənilən digər informasiyanın verilməsi tələbinin tütün sənayesini heç bir öhdəlikdən azad etmədiyini və onu azaltmadığını aydın göstərəcək müddəaların daxil edilməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır.

Konkret müddəalar

Tərəflərə sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlara və məlumatlara dair tələblərdən tütün məmulatları istehsalçıların və idxalçıların yayınmasının mümkünlüyünü məhdudlaşdırmaq, eləcə də tütün məmulatları arasında uyğunsuzluğun qarşısını almaq üçün hüquqi tədbirlərdə aydın və ətraflı spesifikasiyanın göstərilməsini təmin etmək lazımdır. Tərəflərə belə tədbirlərin hazırlanmasında, xüsusilə aşağıdakı siyahını müzakirə etmək lazımdır:

- qablaşdırılma və məmulatlar (37-ci bəndə müraciət etmək xahiş edilir); əgər dil birdən çoxdursa, mətnin müxtəlif dillərdə yerləşdirilməsi də daxil olmaqla, qablaşdırılmanın üzərində sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların məcburi mətnində və komponentlər və ayrılan məhsullar haqqında informasiyalarda istifadə edilən dillər;
- sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların, onların eyni vaxtda başlanma sayı daxil olmaqla, dəyişdirilmə təcrübəsi və müddətləri, eləcə də sağlamlığa zərər haqqında yeni xəbərdarlıqların və məlumatların meydana çıxmasının keçid dövrlərinin və son müddətlərinin dəqiq göstərilməsi;
- pərakəndə qablaşdırılmalar üzərində sağlamlığa zərər haqqında eyni xəbərdarlıqların və məlumatların əldə olunması üçün, sadəcə hər markalı malın ailəsi üçün deyil, həm də qablaşdırmanın hər ölçüsü və növü üzrə markalı mallar ailəsi dairəsində hər marka üçün bölüşdürülmə praktikası;
- sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların mətni, şəkilləri və piktoqramları faktiki olaraq qablaşdırılmanın üzərində olduğu kimi (yerin, tərtibatın, ölçünün, rəngin, şriftin, tərkibin, çapın keyfiyyətinin göstərilməsi də daxil olmaqla), eləcə də daxili və xarici əlavələrdə və daxili məlumatlarda təqdim edilməlidir;
- əgər məqsədəuyğundursa, tütün məmulatlarının müxtəlif növləri üçün sağlamlığa zərər haqqında müxtəlif xəbərdarlıqlar və məlumatlar; zəruri halda, yer, mətn və şrift də daxil olmaqla, mənbənin göstərilməsi (sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlara və məlumatlara oxşar ətraflı göstərişlər); və

- Konvensiyanın 11.1(a)-ci Maddəsinə uyğun olaraq satışın uydurma, aldatmağa aparıb çıxaran və ya yalan, yaxud qeyri-düzgün təssürat yaradan üsulların köməyi ilə stimullaşdırılmasının qadağan edilməsi.

Arayış sənədi

Tərəflərə sağlamlığa zərər haqqında bütün xəbərdarlıqların və məlumatların qablaşdırılma üzərində necə təqdim edilməli olduğu yüksək keyfiyyətli vizual nümunələrinin daxil olduğu "arayış sənədinin" təqdim edilməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır. Belə arayış sənədi hüquqi tədbirlərin dürüst ifadə edilməsi kifayət qədər aydın olmadığı hallarda xüsusilə dəyərlidir.

Yapışan etiketlər və bükmələr

Tərəflərə bütün istehsalçıların yapışqanlı etiketlərinin, yarlıqlarının, qutularının, bükmələrinin, gilizlərinin, örtüklərinin və təbliğata dair yerləşdirilən daxili və xarici əlavələrinin sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqları və məlumatları örtməməsini, onların qarşısının alınmamasını və mane olmamasını təmin etmək lazımdır. Məsələn, yapışqanlı etiketlərə, onları çıxarmağın mümkün olmadığı hallarda və siqaretlərdən fərqli digər malların saxlanıldığı metal və ağac konteynerlərdə istifadə edildiyi hallarda icazə vermək olar.

Yerinə yetirilməyə görə hüquqi məsuliyyət

Tərəflərə bütün məmulatlarının istehsalçıları, idxalçıları, topdan və pərakəndə ticarət müəssisələrinə qablaşdırılma və markalanma üzrə tədbirlərə əməl edilməsinə görə hüquqi məsuliyyət daşımalarını göstərmək lazımdır.

Cəzalar

Qanuna əməl edilməməsinin qarşısının alınması üçün Tərəflərə qanun pozuntusunun ağırlığı ilə ölçülən və qanun pozuntusunun təkrarlanmasından asılı olan bir sıra cərimələrin və ya cərimə sanksiyalarının göstərilməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır.

Tərəflərə cəzaların ifadə edilməsini və tətbiqini, eləcə də işlərin aparılmasına dair lisenziyaların və ixrac lisenziyalarının müvəqqəti geri alınmasını, məhdudlaşdırılmasını və ləğv edilməsini nəzərdə tuta bilən, Tərəflərin hüquq sisteminə və mədəni şərtlərinə uyğun istənilən digər cəzanın tətbiq edilməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır.

Qanunun tətbiqi sahəsində səlahiyyətlər

Tərəflərə, tələblərə uyğun gəlməyən məmulatların müsadirəsi və məhv edilməsi də daxil olmaqla, tələblərə uyğun gəlməyən bütün məmulatlarının geri qaytarılması və belə geri qaytarılma ilə əlaqədar bütün xərclərin ödənilməsi, eləcə də zəruri hesab edilən istənilən sanksiyanın qoyulması səlahiyyətləri vasitəsilə pozanların cəzalandırılması üçün qanunu tətbiq edən orqana səlahiyyətlərin verilməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır. Bundan başqa Tərəflər pozanların adlarını və onların qanun pozuntularının xarakterini aşkar ifşa etmək imkanına malik olmalıdırlar.

qarşı güclü, vaxtında aparılan tədbirlər anlaşılmanı təmin edəcək ki, riayət edilmə məcburidir və gələcəkdə icranın təmin olunmasına imkan yaradacaq. Tərəflərə, riayət edilməmənin araşdırılacağı və tədbirlər görülməyi barədə aydın məlumatı göndərmək üçün, təmin edilmə üzrə hərəkətlərin açıq verilməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır.

Riayət etməmə halları haqqında məlumatlar

Tərəflərə pozuntu halları barədə məlumat verilməsi və sonradan qanuna riayət edilməyə kömək üçün əhalinin həvəsləndirilməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır. Qanuna riayət edilməməsinin güman edilən halları barədə məlumat verilməsi üçün icranın təmin edilməsi üzrə əlaqə məntəqəsinin yaradılması məqsədəuyğun olardı. Tərəflər güman edilən halların araşdırılmasını və onların vaxtında və diqqətlə öyrənilməsinə təmin etməlidirlər.

QABLAŞDIRILMA VƏ MARKALANMAYA MÜNASİBƏTDƏ TƏDBİRLƏRİN MONİTORİNQİ VƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Tərəflərə nəticələrin qiymətləndirilməsi, eləcə də hansı sahələrdə yaxşılaşdırmanın zəruri olduğunu meydana çıxarmaq üçün qablaşdırılma və markalanma barədə monitorinqin və özlərinin tədbirlərinin qiymətləndirilməsinin mümkünlüyünü müzakirə etmək lazımdır. Monitorinq və qiymətləndirmə həm də digər Tərəflərin qablaşdırılma və markalanma barədə öz tədbirlərini həyata keçirmələri üzrə nəzərdə tutulmuş səylərinə kömək edə biləcək faktiki məlumatların əldə edilməsinə kömək edir.

Tütün sənayesinin riayət edilməsinin monitorinqinə hüquqi tədbirlərin qüvvəyə minməsindən dərhal sonra başlanılması və bunun ardınca daimi aparılması lazımdır.

Əhaliyə təsir

Qablaşdırılma və markalanma haqqında tədbirlərin əhalinin hədəf qruplarına təsirini qiymətləndirmək vacibdir. Tərəflərə belə aspektlər üzrə ölçümlərin aparılmasının mümkünlüyünü öyrənmək lazımdır: sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqların və məlumatların görünən olması, başa düşülməsi, inanılması, məlumatlılıq, yadda saxlanılması və fərdi uyğunluğu, tibbi-sanitariya bilikləri və risklərin mənimsənilməsi, davranışı dəyişmək niyyəti və davranışın faktiki dəyişilməsi.

Baza və növbəti tədbirlər

Tərəflərə qablaşdırılma və markalanma haqqında tədbirlərin təsirinin qiymətləndirilməsi üçün strategiyaların qəbul edilməsinin mümkünlüyünü həm onların praktiki tətbiq edilməsindən əvvəl və həm də sonra müntəzəm vaxt intervalları ilə müzakirə etmək lazımdır.

Resurslar

Tütün məmulatlarının qablaşdırılması və markalanması haqqında tədbirlərin qiymətləndirilməsi üzrə fəaliyyətin miqyasları və mürəkkəbliyi müxtəlif Tərəflərdə müxtəlif olacaq və məqsədlərdən, mövcud resurslardan və təcrübədən asılı olacaq.

Maddə 13

Həyata keçirilməsinin rəhbər prinsipləri

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSIYASININ 13-cü MADDƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN RƏHBƏR PRİNSİPLƏRİ

TÜTÜN MƏMULATLARININ REKLAMI, SATIŞININ STİMULLAŞDIRILMASI VƏ SPONSORLUĞU

MƏQSƏDLƏR VƏ MƏSƏLƏLƏR

Bu rəhbər prinsiplərin məqsədi tütünə qarşı mübarizədə ÜST-nin Çərçivə konvensiyasının 13-cü Maddəsi üzrə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində Tərəflərə kömək etməkdir. Onlar tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna qarşı effektiv tədbirləri uğurla tətbiq etmiş Tərəflərin mövcud ən yaxşı məlumatlarına və təcrübəsinə əsaslanmışdır. Onlar Tərəfləri tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğu üçün tam qadağanın həyata keçirilməsi və tətbiqi üçün təlimatlandırır, özünün konstitusiyasının və konstitusiya prinsiplərinin qüvvəsi ilə tam qadağan tətbiq etmək imkanı olmayan Tərəfləri isə tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna mümkün qədər çox geniş və hərtərəfli məhdudiyətlər tətbiq etmək üçün təlimatlandırır.

Bu rəhbər prinsiplər tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun həm daxili, həm də beynəlxalq səviyyədə səmərəli ləğv edilməsi üçün Konvensiyanın 13-cü Maddəsinin ən yaxşı həyata keçirilməsinə dair təlimatı təmin edir.

Aşağıdakı prinsiplər tətbiq edilir:

- (a) Kifayət qədər sənədli sübutlar mövcuddur ki, tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğu tütündən istifadəni artırır və tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun tam qadağan olunması tütündən istifadəni azaldır.
- (b) 13.1 və 13.2-ci Maddələrdə qəbul edildiyi kimi tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna səmərəli qadağan tam olmalı və bütün reklama, satışın hər növ stimullaşdırılmasına və tütünün bütün sponsorluğuna tətbiq edilməlidir.
- (c) Konvensiyanın 1-ci Maddəsindəki təriflərə uyğun olaraq tütün məmulatlarının bütün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna qoyulan tam qadağan tütün məmulatlarının və ya tütündən istifadənin birbaşa və ya dolayı yolla stimullaşdırılmasının məqsədinə, nəticəsinə və ya güman edilən nəticəsinə nail olmaq məqsədilə kommersiya xarakterli informasiyanın, tövsiyələrin və ya hərəkətlərin bütün formalarına və istənilən hadisəyə, fəaliyyətə və ya ayrıca şəxsə hər növ dəstəyə tətbiq edilir.
- (ç) Tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna tam qadağan qoyulmasına transsərhəd reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluq daxil olmalıdır. Buraya göndərilən reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluq daxil olduğu kimi (Tərəfin ərazisindən göndərilən) daxil olan reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluq da (Tərəfin ərazisinə daxil olan) daxildir.

- (d) Səmərəli olmaq üçün tam qadağan istehsalda, tütünün reklamının yerləşdirilməsində və/və ya yayılmasında, satışının stimullaşdırılmasında və sponsorluğunda iştirak edən bütün şəxslərə və ya müəssisələrə aid olmalıdır.
- (e) Əhalini güclü maarifləndirmə və məlumatlandırma proqramları sayəsində dəstəklənən və asanlaşdırılan səmərəli monitoring, qanunun tətbiqi və sanksiyalar tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna tam qadağanın yerinə yetirilməsi üçün vacib əhəmiyyət kəsb edir.
- (ə) Vətəndaş cəmiyyəti tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna dair qanunlara riayət edilməsinin dəstəklənməsi, hazırlanması və formalaşdırılmasında mərkəzi rol oynayır və onu fəal tərəfdaş kimi bu prosesə daxil etmək lazımdır.
- (h) Səmərəli beynəlxalq əməkdaşlıq tütünün həm daxili, həm də transsərhəd reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun ləğv edilməsi üçün prinsipial əhəmiyyət kəsb edir.

TAM QADAĞAN EDİLMƏNİN ƏHATƏ DAİRƏSİ

Tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun tam qadağan edilməsinin əhatəsi aşağıdakı "Xülasə" yarım bölməsində ümumi şərtlərdə ifadə edilib (5-11-ci bəndlər), növbəti yarım bölmələrdə isə (12-34-cü bəndlər) tam qadağanın tətbiq edilməsi zamanı tənzimləyici orqanlar üçün xüsusi problemlər yarada bilən aspektlər nəzərdən keçirilir.

Xülasə

Tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna qoyulan qadağan onun əhatəsinin geniş olduğu halda səmərəli olur. Birbaşa marketing, ictimaiyyətlə əlaqələr, satışın stimullaşdırılması, şəxsi satış və marketingin interaktiv internet metodları da daxil olmaqla, müasir marketing kommunikasiyalarında əmtəə mallarının reklamına, əldə edilməsinin stimullaşdırılmasına və satışına kompleks yanaşmalardan istifadə edilir. Əgər tütünün birbaşa reklamının yalnız bir neçə növü qadağan edilsə, tütün sənayesi öz xərclərini istər-istəməz tütün məmulatlarının satışının stimullaşdırılmasının və tütündən istifadənin zirək dolayı vasitələrinin köməyi ilə, xüsusilə gənc insanlar arasında, reklamın, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğun digər strategiyalarına yerləşdirəcək.

Odur ki, tütün istehlakının reklamına qismən qadağan qoyulmasının təsiri məhduddur. Bu, Konvensiyanın 13-cü Maddəsində göstərilib, orada tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun qadağan edilməsi üzrə əsas öhdəliklər ifadə edilib. 13.1-ci Maddəyə uyğun olaraq "Tərəflər qəbul edirlər ki, tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun tam qadağan edilməsi tütün məmulatlarının istehlakının azalmasına gətirib çıxaracaq".

13.1 və 13.2-ci Maddələrdə ifadə edilmiş tam qadağanın həyata keçirilməsi üçün Tərəflər Konvensiyanın 1(c) və 1(g)-ci Maddələrində təyin edildiyi kimi tütünün reklamını, satışının stimullaşdırılmasını və sponsorluğunu qadağan etməlidirlər. 1(c)-ci Maddədə

diapazonunu əhatə etməyən nümunələrdir. Bununla əlaqədar "daxil olmaqla, lakin bunlarla məhdudlaşmayan" ifadəsi və ya "tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və ya sponsorluğunun istənilən digər növü" kimi hər şeyi ifadə edən cümlələrin köməyi ilə aydınlaşdırma aparmaq olar. Konvensiyanın 13-cü Maddəsinin fəaliyyətinə aid olan tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və ya sponsorluğu növlərinin təxmini (natamam) siyahısı bu rəhbər prinsiplərin Əlavəsinə daxildir.

Tövsiyə

Tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna tam qadağan bunları əhatə etməlidir:

- istisna olmadan tütünün bütün reklamı, satışının stimullaşdırılması, eləcə də sponsorluğu;
- tütünün birbaşa və dolaylı reklamı, satışın stimullaşdırılması və sponsorluğu;
- satışın stimullaşdırılması məqsədilə hərəkətlər və satışın stimullaşdırılmasının nəticəsi və güman edilən nəticəsi ilə bağlı hərəkətlər;
- tütün məmulatlarının satışının və tütündən istifadənin stimullaşdırılması;
- kommersiya informasiyasının, kommersiya tövsiyələrinin və hərəkətlərinin ötürülməsi;
- istənilən hadisəyə, fəaliyyətə və ya şəxsə istənilən dəstək;
- reklam və tütün firmalarının satışının stimullaşdırılması və satışın bütün korporativ stimullaşdırılması; və
- ənənəvi kütləvi informasiya vasitələri (mətbuat, televiziya və radio), bu vasitələrin bütün platformaları və İnternet, mobil telefonlar və digər yeni texnologiyalar daxil olmaqla, eləcə də filmlər.

Pərakəndə satış və tütün məmulatlarının təsviri

Satış məntəqələrində tütün məmulatlarının göstərilməsi özlüyündə reklam və satışın stimullaşdırılmasıdır. Məhsulların göstərilməsi tütün məmulatlarının satışının stimullaşdırılmasının və tütündən istifadənin əsas vasitələrindən, o cümlədən tütündən istifadənin sosial qaydada qəbul oluna bilən təsəvvürünü yaradan və tütündən istifadə edənlərin tərgitməsini çətinləşdirən səbəbli tütün satınalmaları üsullarından biridir. Gənc insanlar məmulatların təsvirinin stimullaşdırıcı təsiri üçün xüsusilə həssasdırlar.

Tütün məmulatlarının satış məntəqələrində satışı stimullaşdıran heç bir elementin olmayacağını nəzərdə tutan bu müddəanın təmin edilməsi üçün Tərəflərə, daimi pərakəndə ticarət müəssisələri və küçə satıcıları da daxil olmaqla, satış məntəqələrində tütün məmulatlarının görünüşünə və istənilən təsvirinə tam qadağanı tətbiq etmək lazımdır. Satışı stimullaşdıran hər hansı element olmadan yalnız məmulatların mətn siyahısına və üzərilərində qiymətlərə icazə verilir. 13-cü Maddənin bütün aspektləri barədə olduğu kimi qadağan bərələrə, təyyarələrə, limanlara və hava limanlarına tətbiq edilməlidir.

Ticarət avtomatları qadağan edilməlidir, belə ki, Konvensiyanın³ şərtlərinə görə onların mövcudluğu reklam və ya satışın stimullaşdırılması üçün vasitədir.

Tövsiyə

Tütün məmulatlarının satış məntəqələrində təsviri və görünməsi reklamı və satışın stimullaşdırılmasını bildirir və odur ki, qadağan edilməlidir. Ticarət avtomatları qadağan edilməlidir, belə ki, onların mövcudluğu reklam və ya satışın stimullaşdırılması üçün vasitədir.

Qablaşdırılma və məmulatın xarakteristikası⁴

Qablaşdırılma reklamın və satışın stimullaşdırılmasının vacib elementidir. Tütünün qablaşdırılması və məmulatın xüsusiyyətlərindən müxtəlif üsullarla istehlakçıların diqqətinin cəlb edilməsi, məmulatın təbliğati və firma markasının fərdiliyinin genişləndirilməsi və təbliğati üçün, məsələn, loqotiplərin, rənglərin, şriftlərin, şəkillərin, qutuların üzərində və qutuların tərkibində və ya ayrı-ayrı siqaretlərin, yaxud digər tütün məmulatlarının üzərində forma və materialların köməyi ilə istifadə edilir.

Qablaşdırılmanın üzərində reklamı və satışı stimullaşdıran təsvirlərin təsirini sadə qablaşdırılma haqqında tələbin köməyi ilə aradan qaldırmaq olar: milli orqanların tələblərinə uyğun olaraq ağ-qara və ya iki digər ziddiyyətli rənglə; sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlar, vergi markaları və hökumətin təyin etdiyi digər informasiya və ya markalanma ilə yanaşı, yalnız firma adının, məmulatın adının və/və ya istehsalçının adının, əlaqə üçün informasiyanın və heç bir loqotip və ya digər xüsusiyyət olmadan, qablaşdırılmada məmulatların miqdarının göstərilməsi ilə; şriftin əvvəlcədən göstərilmiş üslubu və ölçüsü ilə; və standartlaşdırılmış formalar, ölçü və materiallarla. Qablaşdırılmanın daxilində və ya xaricində, yaxud ayrı-ayrı siqaretlərin və digər tütün məmulatlarının üzərində reklam və ya satış üçün heç bir reklam və stimol olmamalıdır.

Əgər sadə qablaşdırılma hələ məcburi deyilsə, məhdudiyətlər tütün məmulatlarını istehlakçı üçün daha cəlbedici edən, yeniləşdirilmiş və ya fəslə qablaşdırılmaların üzərində heyvanların və ya digər fiqurların təsviri, əyləncəli ifadələr, rəngli siqaret kağızları, cəlbedici qoxular kimi dizayn xüsusiyyətlərini mümkün qədər çox əhatə etməlidir.

Tövsiyə

Məmulatların qablaşdırılması və dizaynı reklamın və satışın stimullaşdırılmasının vacib elementləridir. Qablaşdırılmanın üzərində reklam və satışı stimullaşdıran təsvirlərin təsirindən xilas olmaq üçün Tərəflərə sadə qablaşdırılmanın istifadə edilməsi barədə tələblərin qəbul edilməsinin mümkünliyünü müzakirə etmək lazımdır. Qablaşdırılmada, ayrı-ayrı siqaretlərdə və ya digər tütün məmulatlarında, məmulatları cəlbedici edən dizayn xüsusiyyətləri daxil olmaqla, reklamlar və ya satış üçün stimullar olmamalıdır.

³ Reklamı və satışın stimullaşdırılmasını təmsil etdiyi üçün ticarət avtomatlarının qadağan edilməsi yeniyetmələrin müdafiəsi haqqında 16-cı Maddənin müddəalarını tamamlayır. 16.1-ci Maddədə təsvir edilmiş mümkün tədbirlərə bunlar daxildir: "tütün məmulatının satışı üzrə avtomatların yurisdiksiyada (hər Tərəfin) yetkinlik yaşına çatmayanlar üçün əlçatmaz olmasını və yetkinlik yaşına çatmayanlara tütün məmulatlarının satışının stimullaşdırılmamasını təmin edən belə bir vəziyyət", lakin 16.5-ci Maddədə deyilir ki, "Tərəf məcburi qüvvəyə malik yazılı bəyanatla tütün məmulatları satan avtomatların istismarını öz yurisdiksiyası daxilində qadağan etmək barədə öhdəlik götürdüyünü bildirə bilər və ya müvafiq hallarda tütün məmulatları satan avtomatları tam qadağan edə bilər".

⁴ Eləcə də 11-ci Maddənin həyata keçirilməsinin rəhbər prinsiplərinə baxın: orada sağlamlığa zərər haqqında xəbərdarlıqlarla əlaqədar sadə qablaşdırılmadan və yanlışlığa aparın informasiyadan istifadə edilməsi müzakirə edilir.

İnternet vasitəsilə satış

Tütün məmulatlarının İnternet vasitəsilə satışları, Konvensiyada müəyyən etdiyi kimi, reklamı və stimullaşdırılmanı mahiyyət etibarilə özündə birləşdirir. Bu problem reklam və satışın stimullaşdırılması ilə məhdudlaşmır, buraya həm də yeniyetmələrə satış, vergidən yayınma və qanunsuz ticarət daxildir.

İnternetdə tütünün reklamından və satışının stimullaşdırılmasından xilas olmağın ən birbaşa üsulu tütünün İnternet vasitəsilə satışının qadağan edilməsidir⁵. Belə qadağan tək-cə məmulatları satan subyektlərə deyil, ödənişə kömək edən kredit kartı şirkətləri də daxil olmaqla, digər müəssisələrə, eləcə də poçt xidmətlərinə və məmulatların çatdırılması xidmətlərinə də tətbiq edilməlidir.

İnternet satışlarına qadağan hələ tətbiq edilmədiyi üçün, heç bir şəkil və ya satışı stimullaşdıran xüsusiyyətlər olmadan, yalnız məmulatların qiymətləri göstərilməklə mətn siyahısına icazə verilərək məhdudiyətlər qoymaq lazımdır (məsələn, daha aşağı qiymətlərə istinad edilmədən).

İnternetdə tütünün reklamı və satışının stimullaşdırılmasının gizli xarakteri və pozuntuların eyniləşdirilməsi və aşkar edilməsinin çətinliyi nəzərə alınaraq, həmin tədbirlərin işləməsi üçün xüsusi daxili resurslar vacibdir. Tütünün transsərhəd reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun ləğv edilməsi üzrə FCTC/COP3(14) qərarında tövsiyə edilmiş tədbirlər, xüsusilə əlaqə məntəqələrinin təyin edilməsi və digər Tərəflərin bildirişlərinə reaksiya verilməsi daxili qanunun tətbiq edilməsi cəhdlərinin heçə çıxmasına kömək edəcək.

Tövsiyə

Tütünün İnternet vasitəsilə satışlarını mahiyyət etibarilə reklamı və satışın stimullaşdırılmasını özündə birləşdirdiyi üçün qadağan etmək lazımdır.

Brendin genişləndirilməsi və brendin eyni vaxtda istifadə edilməsi

“Brendin genişləndirilməsi” o zaman baş verir ki, tütün məmulatının brendin adı, emblemi, ticarət markası, loqotipi və ya fərqləndirici ticarət nişanı, yaxud istənilən digər fərqləndirici xüsusiyyəti (rənglərin xarakterik ahəngi daxil olmaqla) hər hansı qeyri-tütün məmulatı və ya xidmətlə elə bir yolla birləşdirilir ki, tütün və qeyri-tütün məmulatı və ya xidmətinin birliyi əmələ gələ bilər.

“Brendin eyni vaxtda istifadə edilməsi” o zaman baş verir ki, qeyri-tütün məmulatının adı, emblemi, ticarət markası, loqotipi və ya ticarət nişanı, yaxud istənilən digər fərqləndirici xüsusiyyətinin nişanı (rənglərin xarakterik ahəngi daxil olmaqla) tütün məmulatı və ya tütün şirkəti ilə elə bir yolla birləşdirilir ki, tütün məmulatı və ya tütün şirkəti və qeyri-tütün məmulatı və ya xidməti arasında birlik əmələ gələ bilər.

“Brendin genişləndirilməsi” və “brendin eyni vaxtda istifadə edilməsi” birbaşa və ya dolayı yolla, tütün məmulatının satışının stimullaşdırılması və ya tütündən istifadənin məqsədini, nəticəsini və ya güman edilən nəticəsini nəzərdə tutduğu üçün tütünün reklamı və satışının stimullaşdırılması kimi müzakirə olunmalıdır.

⁵ İnternet vasitəsilə satışın tənzimlənməsinin müxtəlif variantları tütün məmulatlarının qanunsuz ticarəti haqqında Protokola dair danışıqların aparılması üzrə Hökumətlərarası orqan tərəfindən müzakirə edilir.

Tövsiyə

Tərəflər "brendin yayılmasını" və "brendin eyni vaxtda istifadə edilməsini" qadağan etməlidirlər, belə ki, onlar tütünün reklamı və satışının stimullaşdırılmasıdır.

Korporativ sosial məsuliyyət⁶

Tütün şirkətləri dəyərli işlərə ödənişlər edərək və ya digər üsulla özlərinin "sosial məsuliyyətli" işgüzar təcrübələrinin elementlərini fəallaşdıraraq, daha tez-tez özlərini cəmiyyətin maraqlarının qeydinə qalan kimi təqdim etməyə cəhd edirlər.

Bəzi tütün şirkətləri ya birbaşa, ya da digər müəssisələr vasitəsilə kommunal, səhiyyə təşkilatları, sosial təminat və ətraf mühitin mühafizəsi kimi təşkilatlara maliyyə ödənişləri və ya natura ödənişləri aparır. Belə ödəmələr Konvensiyanın 1(g)-ci Maddəsində tütünün sponsorluğunun tərfi ilə üst-üstə düşür və tam qadağan çərçivəsində qadağan edilməlidir, belə ki, belə ödəmələrin nəticəsi və ya güman edilən nəticəsi tütün məmulatının satışının və ya tütündən istifadənin birbaşa və ya dolayı yolla stimullaşdırılmasıdır.

Tütün şirkətləri digər tərəflərə ianələr nəzərdə tutmayan "sosial məsuliyyətli" (məsələn, işgötürən və qulluqçular arasında yaxşı münasibətlər yaradaraq və ya ətraf mühitin idarə edilməsində iştirak edərək) işgüzar praktika həyata keçirməyə cəhd edə bilərlər. Başqa münasibətlərdə bəyənən belə fəaliyyətə kömək qadağan edilməlidir, belə ki, onun məqsədi, nəticəsi və ya güman edilən nəticəsi tütün məmulatının satışının və ya tütündən istifadənin birbaşa və ya dolayı yolla stimullaşdırılmasıdır. Tələb edilən korporasiya hesabatı (məsələn, illik hesabatlar) və ya zəruri inzibati məqsədlər (məsələn, işə qəbuletmə məqsədləri və təchizatçılarla informasiya mübadiləsi üçün) istisna olmaqla, belə informasiyanın ictimaiyyətə yayılmasını qadağan etmək lazımdır.

Tütün firmaları tərəfindən "gənclər arasında siqaretçəkmənin qarşısının alınması" kimi əhalinin maarifləndirilməsi kampaniyalarını bu əsasla qadağan etmək lazımdır ki, onları digər tərəflər yerinə yetirəndə "ödəmələr" daxil olur və ya tütün sənayesinin özü tərəfindən aparılarda korporativ reklam yaranır.

Tövsiyə

Tərəflər tütün firmalarından istənilən digər qurumlara "sosial məsuliyyətli tədbirlər"ə görə ödəmələri qadağan etməlidirlər, belə ki, bu, sponsorluqdur. Tütün sənayesinin "sosial cəhətdən məsul" biznes praktikasına verilmiş aşkarlığın qadağan edilməsi lazımdır, belə ki, bu, reklamı və satışın stimullaşdırılmasını yaradır.

Rəylərin qanuni ifadəsi

Tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun tam qadağan edilməsinin həyata keçirilməsi jurnalist, bədii və ya elmi rəylərin qanuni ifadə edilməsinə və ya ictimai, yaxud siyasi şərhlərə əngəl törətməməlidir. Nümunələrə tütün məzmunun təsadüfi fonlu yenilikli təsviri, tarixi şəxsiyyətlərin təsviri və ya tənzimləmə, yaxud siyasətə dair rəylərin təsviri daxildir. Buna baxmayaraq müvafiq xəbərdarlıqlar və ya düzəlişlər barədə tələblər irəli sürülə bilər.

⁶ Konvensiyanın 5.3-cü Maddəsi üzrə Tərəflərin Konfransın tərəfindən yaradılmış işçi qrupun hazırladığı rəhbər prinsiplərdə bu məsələ tütünü qarşı mübarizə üzrə ictimai səhiyyə siyasətinin tütün sənayesinin kommersiya və digər korporativ maraqlarının təsirindən qorunması baxımından müzakirə olunur.

Bəzi hallarda jurnalist, bədii və ya elmi rəy, yaxud ictimai və ya siyasi şərhlərin ifadə olunmasına redaksiya, bədii, elmi, ictimai və ya siyasi səbəblər üzrə əsaslandırılı bilməyən və həqiqətən redaksiya, bədii və ya elmi məzmun, yaxud həqiqətən ictimai və ya siyasi şərh kimi deyil, daha çox reklam, satışın stimullaşdırılması və ya sponsorluq kimi müzakirə olunmalı elementlər daxil ola bilər. Əgər bu daxil edilmə kommersiya və tütünlə bağlı mülahizələr üzrə, məsələn, kütləvi informasiya vasitələrində tütün məmulatlarının və ya təsvirlərin ödənişli yerləşdirilməsinə görə aparılırsa, göz qabağında olur.

Təvsiyə

Tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna tam qadağan edilmiş fikirlərin ifadə edilməsinin qanuni növlərinə, məsələn, jurnalist, bədii və ya elmi rəylərə, yaxud qanuni ictimai və ya siyasi şərhlərə mane olmamasını təmin etmək vacibdir. Bununla belə Tərəflərə jurnalist, bədii və ya elmi rəy, yaxud ictimai və ya siyasi şərhin tütündən istifadənin stimullaşdırılması və ya tütün məmulatlarının satışının stimullaşdırılması üçün istifadə edilməsinə yol verməmək üçün tədbirlər görmək lazımdır.

Kütləvi informasiya vasitələrinin əyləncə məhsulunda tütünün təsviri

Kütləvi informasiya vasitələrinin əyləncə məhsullarında, məsələn, filmlərdə, teatr tamaşalarında, oyunlarda tütünün təsviri, xüsusilə gənc insanlar arasında tütünün istifadəsinə güclü təsir göstərə bilər. Ona görə Tərəflərə aşağıdakı tədbirləri görmək lazımdır:

- Əyləncə məhsulunda tütün məmulatlarının təsviri göstərilən zaman həmin məhsulun tamaşası, buraxılışı və icarəsində iştirak edən hər şirkətin cavabdeh şəxslərinin belə təsvirə görə heç bir pul, hədiyyələr, pulsuz aşkarlıq, faizsiz borc, tütün məmulatları, ictimaiyyətlə əlaqələrdə kömək və ya dəyəri olan istənilən nə isə alınmadığını inandırmaqlarını tələb edən mexanizmlər yaratmaq.
- Tütün markalarını gücləndirən eyniləşdirilmənin təsviri və ya kütləvi informasiya vasitələrinin istənilən məhsulun məzmunu ilə və ya məzmunu qismində tütün markalarının təsvirlərini qadağan etmək.
- Tütün məmulatını və ya ondan istifadəni təsvir edən kütləvi informasiya vasitələrinin hər əyləncə məhsulunun başlanğıcında tütün əleyhinə reklam göstərilmiş təsviri tələb etmək.
- Kütləvi informasiya vasitələrinin əyləncə məhsulları üçün tütün məmulatlarının və ya onlardan istifadənin təsvirini nəzərdə tutan (məsələn, yetkinlik yaşına çatmayanların girişini məhdudlaşdıran, "yalnız böyüklər üçün" kateqoriyasının təyin edilməsini tələb edən) və kütləvi informasiya vasitələrinin əyləncə məhsullarının, uşaqlara yönəldilmiş (cizgi filmləri daxil edilməklə), tütün məmulatlarını və ya onlardan istifadəni təsvir etməyəcək belə bir müddəalarını təmin edən kateqoriyalar sistemi və ya təsnifat sistemi hazırlamaq.

Təvsiyə

Tərəflərə, tütünün istənilən təsvirlərinə görə mənfəətin olmaması barədə tələb edilən təsdiqləmə də daxil olmaqla, kütləvi informasiya vasitələrinin əyləncə məhsullarında tütünün təsvirinə dair tütün markalarını və ya onların təsvirlərini gücləndirən eyniləşdirilmənin istifadəsini qadağan edən, tütün əleyhinə reklamı və tütünün təsvirini nəzərə alan kateqoriyalar sistemi və ya təsnifat sistemi yaradılmasını tələb edən ayrıca

Tütün ticarəti çərçivəsində informasiyanın verilməsi

Tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna qadağan edilməsi məqsədinə, adətən tütün ticarəti çərçivəsində informasiyanın verilməsinə qadağan qoyulmadan nail olunur.

Tütün ticarəti iştirakçlarına məmulat haqqında məlumat verilməsi məqsədilə tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğuna qoyulan tam qadağanın istənilən istisnasını təyin etmək və dəqiq tətbiq etmək lazımdır. Belə informasiyaya giriş ticarət qərarları verən şəxslərə və sonda bu informasiyaya ehtiyacı olan şəxslərə məhdudlaşdırılmalıdır.

Tütün məmulatları istehsalçılarının informasiya bülletenləri, yalnız onların müstəsna olaraq tütün məmulatları istehsalçılarının işçiləri, podratçıları, təchizatçıları və digər işgüzar tərəfdaşları üçün nəzərdə tutulduğu halda və yalnız onların yayılması bu şəxslər və müəssisələrlə məhdudlaşan zaman tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğuna tam qadağandan azad ola bilər.

Təvsiyə

Tütün ticarəti çərçivəsində informasiya verilməsi üçün tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna qoyulan tam qadağanın istənilən istisnasını müəyyən etmək və ciddi surətdə tətbiq etmək lazımdır.

Tam qadağan edilmə ilə əlaqədar konstitusiyaya prinsipləri

Konvensiyanın 13-cü Maddəsinə uyğun olaraq konstitusiyaya və ya konstitusiyaya müddəalarına görə tam qadağan edilmənin həyata keçirilməsində məhdudiyyətləri olan istənilən Tərəf bu maneələri nəzərə alaraq mümkün qədər çox geniş məhdudiyyətlər tətbiq edir. Əgər özlərinin konstitusiyası və ya konstitusiyaya prinsiplərinin gücü ilə etmək imkanları yoxdursa, Tərəflər tam qadağanı tətbiq edilməsinə borcludurlar. Bu öhdəliyi "tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğunun tam qadağan edilməsi tütün məmulatlarının istehlakının azalmasına gətirib çıxaracaq" kontekstində və Konvensiyanın "indiki və gələcək nəsillərin tütündən istifadənin və tütün tüstüsünün təsirindən insan sağlamlığı üçün dağıdıcı nəticələrindən, eləcə də sosial, ekoloji və iqtisadi nəticələrindən qoruması"ndan ibarət ümumi məqsədi nəzərə alınaraq izah etmək lazımdır (Konvensiyanın 3-cü Maddəsi).

Qəbul edilmişdir ki, konstitusiyaya prinsiplərinin necə nəzərə alınması barədə sual hər Tərəfin konstitusiyaya sistemi tərəfindən müəyyən edilməlidir.

KONVENSIYANIN 13.4-cü MADDƏSİ İLƏ ƏLAQƏDAR ÖHDƏLİKLƏR

Konvensiyanın 13.2 və 13.3-cü Maddələrinə uyğun olaraq Tərəflər tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna tam qadağan qoymağa borcludurlar (və ya özlərinin konstitusiyası və ya konstitusiyaya prinsiplərini nəzərə alaraq mümkün qədər daha tam məhdudlaşdırma etməlidirlər). Konvensiyanın 13.2 və 13.3-cü Maddələri üzrə öz öhdəliklərini hələ yerinə yetirməmiş Tərəflərdə tütünün reklamının, satışının

stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun bəzi formalarının mövcudluğunun davam etməsini gözləmək olar. Bundan başqa müvafiq kommersiya informasiyasına, tövsiyə və ya hərəkətlərə uyğun lap məhdud formaları tam qadağan tətbiq edildikdən sonra mövcud olmaqda davam edə bilər, eləcə də tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun bəzi formaları konstitusiyası və ya konstitusiya prinsipləri tam qadağana mane olan Tərəflərdə mövcud olmaqda davam edə bilər.

Tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun qadağan olunmayan istənilən forması Konvensiyanın 13.4-cü Maddəsinin tələblərinə uyğun olmalıdır. Ayrılıqda hər bir Tərəf "yanılmağa aparan yalan və ya tütün məmulatının xarakterik xüsusiyyətləri, sağlamlığa təsiri, təhlükəsi və ya onlardan ayrılan məhsullar barədə" yanlış təsəvvür yarada bilən digər aldadıcı yollar kimi vasitələrlə tütün məmulatının bazarda irəliləyişini təmin edən bütün reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluq formalarını qadağan edir" (13.4(a); "tələb edir ki, sağlamlıq üçün zərərli olması barədə xəbərdarlıq və ya digər müvafiq xəbərdarlıq tütün məmulatının istənilən reklamını və uyğun hallarda satışın stimullaşdırılmasını və sponsorluğu müşayiət etsin (13.4(b); və əgər tam qadağan tətbiq etməyibsə, müvafiq dövlət orqanlarından tütün sənayesinin hələ qadağan olunmamış reklama, satışın stimullaşdırılmasına və sponsorluğa xərcləri barədə informasiyanın açıqlanmasını tələb edir" (13.4(d).

Tərəflərə, tütünün satışını və ya ondan istifadəni birbaşa və ya dolaylı yolla, istənilən vasitələrlə stimullaşdıran yalan, yanlışlığa gətirib çıxaran və ya digər aldadıcı yolla, yaxud xüsusiyyətləri, sağlamlığa təsiri, istənilən tütün məmulatının ayrılan məhsulları və ya tütün məmulatlarının təhlükəlilikləri və ya tütündən istifadənin sağlamlığa təsiri və təhlükəliliyi barədə yanlış təsəvvür yarada bilən istənilən termin, təsvir, ticarət markası, emblem, marketinq təsviri, loqotip, rənglər, simvolik və ya istənilən digər işarənin⁷ istifadəsini qadağan etmək lazımdır. Belə qadağan, xüsusilə yanılmağa aparan və ya yanlış təsəvvür⁸ yarada bilən istənilən dildə olan "aşağı faizli qatran", "yüngül", "çox yüngül", "yumşaq" "ekstra", "ultra" terminlərinin istifadə edilməsini və digər terminləri əhatə etməlidir.

Tərəflərə tütünün istənilən reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğunu müşayiət edən sağlamlığa dair xəbərdarlıqların və ya digər xəbərdarlıqların və məlumatların tərpədilməsini ən azı tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğuna bərabər mühüm mövqedən qiymətləndirmək lazımdır. Tələb edilən xəbərdarlıqların və məlumatların məzmunu müvafiq orqanlar tərəfindən müəyyən edilməli və sağlamlıq üçün və tütündən istifadədən narkotik asılılıq riskləri barədə səmərəli məlumatlandırılmalı, tütün məmulatlarından istifadə etmək həvəsindən uzaqlaşdırmalı və tütündən istifadəni tərgitmək motivasiyasını artırmalıdır. Səmərəliliyinin maksimuma çatdırılması üçün Konvensiyanın 13.4(b)-cü Maddəsinə uyğun olaraq Tərəflərdən tələb edilən xəbərdarlıqlar və ya digər məlumatlar qablaşdırılma üzərində Konvensiyanın 11-ci Maddəsinin tələb etdiyi xəbərdarlıqlara və ya digər məlumatlara uyğun olmalıdır.

Tərəflərə tütün sənayesindən iştirak etdikləri istənilən reklamın, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğun müvafiq hökumət rəhbərlikləri qarşısında

⁷ Bu ifadə Konvensiyanın 11.1(a)-ci Maddəsindən "rəng" sözünün əlavə edilməsi ilə götürülüb və işçi qrupun fikrinə görə o, tütün məmulatlarının xüsusiyyətləri, sağlamlığa təsiri və təhlükələri barədə yalan təəssürat yaratmaq üçün istifadə edilə bilər.

⁸ Bax: 11.1(a)-ci Maddə və Konvensiyanın 11-ci Maddəsinin həyata keçirilməsinin rəhbər prinsipləri.

UYĞUNLUQ

Daxili qadağanlar və onların səmərəli həyata keçirilməsi qlobal səviyyədə tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna istənilən tam qadağanın əsas elementləridir. İnternet kimi müasir kütləvi informasiya vasitələri, filmlər və birbaşa peyk yayımı sərhədləri asanlıqla keçir və daxili qaydalarla tənzimlənən reklam, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğun əksər formaları, məsələn, tədbirlərin sponsorluğu digər dövlətlərə ötürülür və onlarda geniş yayılır. Bundan başqa reklam və satışın stimullaşdırılması tez-tez geyim əşyaları və texniki qurğular kimi məmulatlarla əlaqələndirilir və ya nəşrlərdə ortaya çıxır və beləliklə bu, məmulatlarla birlikdə yerini bir dövlətdən digərinə dəyişir.

Məlumdur ki, beynəlxalq əməkdaşlıq olmadan daxili qadağanların səmərəliliyi pozula bilər.

Tərəfin ərazisindən çıxan transsərhəd reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluq (göndərilən material)

Konvensiyanın 13.2-ci Maddəsində bildirilir ki, "tam qadağana ...hüquqi şərtlərə əməl edilməsi və bu Tərəfdə olan texniki vasitələr nəzərə alınmaqla, onun ərazisindən çıxan transsərhəd reklama, satışın stimullaşdırılmasına və sponsorluğa tam qadağan daxildir".

Tərəfin ərazisində yaşayan və ya digər dövlətlərin ərazisində yaşayan şəxslər üçün nəzərdə tutulub-tutulmamasından asılı olmayaraq praktiki qadağan Tərəfin ərazisi hüdudlarında çap edilmiş və istehsal edilmiş bütün nəşrləri və məhsulları əhatə etməlidir. Mənşəyi dövlətə yönəldilən və bu dövlətdə istifadə edilən nəşrlər və məhsullar arasında və mənşəyi digər dövlətləri nəzərdə tutan və digər dövlətlərdə istifadə edilən nəşrlər və məhsullar arasında fərqləndirmə aparmaq çox vaxt çətindir.

Materialın Tərəfin ərazisi hüdudlarından kənarında və ya daxilində olan şəxslərə yönəlib-yönəlməməsindən asılı olmayaraq qadağan, eləcə də istənilən şəxs və ya müəssisə tərəfindən tütünün reklamının, satışının stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun, Tərəflərin ərazisində İnternetdə və ya digər transsərhəd kommunikasiya texnologiyalarında yerləşdirilməsinə tətbiq edilməlidir.

Bundan başqa qadağan, eləcə də tütünün digər ölkədə əldə oluna bilən reklamını, satışın stimullaşdırılmasını və sponsorluğunu yayan istənilən şəxsə və ya müəssisəyə tətbiq edilməlidir.

Geriye, onun mənşəyi olan dövlətə idxal edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, Tərəfin ərazisindən çıxan tütünün reklamına, satışının stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna qoyulan tam qadağan həmin Tərəfin vətəndaşları - fiziki və hüquqi şəxslərinin - digər dövlətin ərazisində reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluqda iştirak etməmələrini təmin etməlidir.

Tərəfin ərazisinə daxil olan transsərhəd reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluq

Konvensiyanın 13.7-ci Maddəsində bildirilir ki, "tütünün reklamının, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğun bəzi formalarına artıq qadağa qoymuş Tərəflər

Məsuliyyət bütün subyektlərin üzərinə eyni qaydada qoyulmur, belə ki, onların reklamın, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun istehsalında, yerləşdirilməsində və yayılmasında iştirakı müxtəlifdir. Tütünün sponsorluğu halında cavabdeh subyektlər istənilən müvafiq formada ödəniş edənlər, istənilən formada ödəniş alanlar və istənilən müvafiq formada ödənişin verilməsinə və ya alınmasına kömək edən vasitəçilərdir. Reklam, satışın stimullaşdırılması və sponsorluq informasiyanın verilməsi ilə bağlı olduğu halda, subyektlərin üzərinə məsuliyyətin qoyulması üsulu verilən informasiyanın məzmununun istehsalında və yayılmasında onların rolundan və onlara nəzarət imkanlarından asılı olacaq. İnformasiyanı yayan subyekt reklamın və stimullaşdırmanın məzmunundan xəbərdar olduğuna və ya xəbərdar olma imkanına malik olduğuna görə məsuliyyət daşmalıdır. Kütləvi informasiya vasitələrinin tətbiq edilmə texnologiyasından asılı olmayaraq, bu, ədalətlidir, lakin xüsusilə İnternetdə məzmunu və birbaşa peyk yayımının məzmununa nəzarət üçün tətbiq edilir.

Kütləvi informasiya və kommunikasiya vasitələrinin bütün formaları ilə əlaqədar:

- İnformasiya məzmununu istehsal edən və ya nəşr edən şəxslərə və müəssisələrə (məsələn, reklam agentlikləri, dizaynerlər, qəzet və digər çap materiallarını nəşr edənlər, yayım kompaniyaları, filmlərin, televiziya və radio proqramlarının prodüserləri, birbaşa efiərdə görünən oyunlar, eləcə də İnternet, mobil telefonlar, peyk yayımı və oyunlarda məzmunu görə məsuliyyət daşıyan istehsalçılar) tütünün reklamını, satışının stimullaşdırılmasını və sponsorluğunu daxil etməyi qadağan etmək lazımdır.
- Şəxslərə və müəssisələrə, məsələn, kütləvi informasiya vasitələrində işləyənlərə və tədbirlərin təşkilatçılarna, idmançılara, məşhur adamlara, kino ulduzlarına və digər artistlərə tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğunda iştirak etməyi qadağan etmək lazımdır.
- Konkret öhdəlikləri (məzmunu girişdən məhrum edilmə və ya girişin bağlanması kimi) analoji və ya rəqəmsal kütləvi informasiya vasitələrində və kommunikasiyada (ictimai şəbəkə saytları, İnternet xidməti təchizatçıları və telekommunikasiya şirkətləri kimi) iştirak edən digər müəssisələrə tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğu barədə onlar tərəfindən xəbərdarlıq aldıqdan sonra tətbiq etmək lazımdır.

Hüquqi şəxs halında məsuliyyət ayrıca qulluqçunun üzərinə deyil, bir qayda olaraq, şirkətin üzərinə qoyulmalıdır.

Əgər tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və ya sponsorluğuna dair kontrakt, müqavilə və ya razılaşma tam qadağanın pozulması ilə bağlanmışsa, onları etibarsız hesab etmək lazımdır.

İnternetlə əlaqədar, məsələn, qadağan qoyulması və üzərinə konkret öhdəlik qoyulması lazım olan cavabdeh subyektin beş əsas kateqoriyası mövcuddur.

- İnformasiya məzmununun istehsalçıları məzmunu yaradırlar və ya onun yaranmasına təşəbbüskarlıq edirlər. Buraya tütün şirkətləri, reklam agentlikləri, televiziya proqramlarının, filmlərin və internetdə yayılan oyunların prodüserləri daxildir. İnformasiya məzmununun istehsalçılarına istehsal etdikləri informasiya məzmununa tütünün reklamını, satışının stimullaşdırılmasını və sponsorluğunu daxil etməyi qadağan etmək lazımdır.

Konkret öhdəlikləri (məsələn məzmunun çıxarılması) tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğu barədə xəbərdarlıq aldıqdan sonra analogi və ya rəqəmsal kütləvi informasiya vasitələrində iştirak edən digər müəssisələrə tətbiq etmək lazımdır.

TÜTÜNÜN REKLAMI, SATIŞININ STİMULLAŞDIRILMASI VƏ SPONSORLUĞU HAQQINDA QANUNLARIN DAXİLİ TƏTBİQ EDİLMƏSİ

Sanksiyalar

Tərəflərə, effektiv, proporsional və inandırıcı cəzalar təqdim etmək və tətbiq etmək lazımdır (cərimələr, düzəlişedici reklam tədbirləri və lisenziyanın dayandırılması və ya ləğv edilməsi daxil olmaqla). Tətbiq edilən cəzalar effektiv qarşısını alma vasitəsi olması üçün, birinci pozuntu daxil olmaqla, onlar müxtəlif dərəcəli olmalı, pozuntunun (pozuntuların) xarakteri və ciddiliyi ilə ölçülən olmalı və reklamdan, satışın stimullaşdırılmasından və sponsorluqdan əldə edilən potensial iqtisadi mənfəətdən artıq olmalıdır.

Təkrar pozuntularına görə istehsalçı və ya cavabdeh subyekt üçün müstəsna əhəmiyyətli cəza tətbiq edilməlidir. Tez-tez baş verən və kobud pozuntular halında daha güclü sanksiyalar, o cümlədən mümkün dustaqxana həbsi qoyulmalıdır. Sanksiyalara həm də pozuntuları düzəltmək öhdəliyi daxil edilməlidir, məsələn, aşağıdakılar vasitəsilə:

- reklamın, satışın stimullaşdırılmasının və ya sponsorluğun aradan qaldırılması;
- məhkəmə qərarlarının məhkəmənin təyin etdiyi tərəf və ya tərəflərin xərcləri hesabına, məhkəmə tərəfindən təyin edildiyi qaydada nəşr edilməsi; və
- düzəldici reklamın və ya əks-reklamın maliyyələşdirilməsi.

Sanksiyalar tək-cə ayrı-ayrı şəxslərə deyil, müəssisənin hərəkətlərinə tətbiq edilməlidir (ərazinin xaricində yerləşən, lakin həmin əraziyə təsir edə bilən, onlarla əlaqəli hüquqi şəxslərin hərəkətlərinə cavabdeh hesab edilə bilən korporasiyalar daxil olmaqla). Sanksiyalar, eləcə də korporasiyaların hərəkətlərinə məsuliyyət daşıdıqları hallarda korporasiyaların menecerlərinə, direktorlarına, vəzifəli şəxslərinə və/və ya hüquqi nümayəndələrinə tətbiq edilməlidir.

Tütün məmulatlarının istehsalçılarına, topdansatış ticarətçilərinə, idxalçılara və pərakəndə ticarətçilərə lisenziyaların verilməsi reklama, satışın stimullaşdırılmasına və sponsorluğa nəzarətin səmərəli metodu ola bilər. Ərizə verənə yalnız qanuni tələblərə riayət edilməsini təmin edə bildiyi halda lisenziya verilə və ya təzələyə bilər. Riayət edilməmə halında lisenziya müəyyən müddətə geri alınə bilər və ya ləğv edilə bilər. Tütün məmulatlarının istehsalında və ya satışında birbaşa iştirak etməyən korporasiyalar, məsələn, yayım kompaniyaları üçün lisenziya alınması tələb edilərsə, tütünün reklamı, satışının stimullaşdırılması və sponsorluğuna dair müddəalara riayət edilməsi lisenziyanın təqdim edilməsi, təzələnməsi, müvəqqəti məhrum edilmə və ya geri götürülməsi meyarlarına daxil edilməlidir.

Riayət edilmənin və tütünün reklamına, satışın stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna qarşı qanun pozuntuları haqqında məlumatın monitorinqinə əhalinin dəstəyinin cəlb edilməsi hüquq tətbiqetmənin vacib bir elementidir. Cəmiyyətin üzvlərinin bu rolu yerinə yetirə bilməsi üçün onlar problem haqqında məlumatlandırılmalı, pozuntular zamanı köməyi ilə hərəkət edə biləcəkləri qanun və üsulları başa düşməlidirlər.

Tərəflərə, əhalinin maarifləndirilməsi və məlumatlandırılması proqramlarını həyata keçirmək, əhalini tütünün reklamı, satışın stimullaşdırılması və sponsorluğuna qarşı yönəlmiş qanunların mövcudluğu barədə məlumatlandırmaq, tütünün istənilən reklamı, satışın stimullaşdırılması və sponsorluğu barədə müvafiq hökumət müəssisələrini məlumatlandırmaq üçün atılan addımlar, eləcə də qanunun pozulması yolu ilə tütünün reklamı, satışın stimullaşdırılması və sponsorluğu ilə məşğul olan hər hansı şəxsə qarşı qəbul edilə bilən tədbirlər barədə məlumatlandırmaq lazımdır.

Tövsiyə

Tərəflərə, əhalinin cəmiyyətin bütün sektorlarında tütünün reklamının, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun ləğv edilməsi zərurəti, tütünün reklamına, satışın stimullaşdırılmasına və sponsorluğuna qarşı qanunlar, eləcə də köməyi ilə qanun pozuntularına qarşı hərəkət edə biləcəkləri üsullar barədə məlumatlandırılmasını təşviq etmək və gücləndirmək lazımdır.

BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ

Tütünün reklamının, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun ləğv edilməsi üzrə cəhdlərin səmərəliliyi tək-cə ayrı-ayrı Tərəflərin qəbul etdiyi təşəbbüslərdən deyil, həm də tütünün reklamının, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun aradan qaldırılmasında Tərəflərin əməkdaşlığının səviyyəsindən asılıdır. Səmərəli beynəlxalq əməkdaşlıq tütünün reklamının, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun həm daxili, həm də transsərhəd ləğvi üçün vacib əhəmiyyətə malik olacaq.

Konvensiyanın Tərəfləri artıq beynəlxalq əməkdaşlığa dair öhdəliklər götürmüşlər, o cümlədən 13.6-cı Maddə (Transsərhəd reklamın ləğvinə kömək üçün zəruri texnologiyaların və digər vasitələrin işlənilib hazırlanmasında əməkdaşlıq); 19-cu Maddə (Məsuliyyət); 20-ci Maddə (Elmi tədqiqatlar, epidemioloji nəzarət və məlumat mübadiləsi), xüsusilə 20.4-cü Maddə (Açıq elmi-texniki, sosial-iqtisadi, kommersiya və hüquqi məlumatların, eləcə də tütün sənayesi təcrübəsinə dair məlumat mübadiləsi); 21-ci Maddə (Hesabat verilməsi və məlumat mübadiləsi), 22-ci Maddə (Elmi-texniki və hüquqi sahələrdə əməkdaşlıq və müvafiq təcrübənin təqdim edilməsi) və 26-cı Maddəyə (Maliyyə ehtiyatları) uyğun olaraq.

Bu rəhbər prinsiplərdəki tövsiyələrlə yanaşı, Tərəflərin Konfransı, eləcə də transsərhəd reklamın, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun¹² ləğv edilməsinə, Tərəflər arasında informasiya mübadiləsi və digər əməkdaşlığa kömək edəcək digər tədbirləri tövsiyə edir. Tərəflərin yalnız tütünün transsərhəd reklamı, satışın stimullaşdırılması və sponsorluğuna dair deyil, tütünün bütün reklamı, satışın stimullaşdırılması və sponsorluğuna dair informasiya, nəzəri və praktiki təcrübə mübadiləsindən də faydalanacaqları faktı qəbul edilərək, tütünün daxili reklamının, satışın stimullaşdırılmasının və sponsorluğunun ləğv edilməsinə dair belə tədbirlərin tətbiqi müsbət nəticələr verir.

¹² FCTC/COP3(14) Qərarı.

- məhsulların güzəştə satışının stimullaşdırılması;
- zahirən tütün məmulatlarına oxşar oyuncaqların və şirniyyatların satışı və ya göndərilməsi;
- pərakəndə ticarətçilərin stimullaşdırılması da daxil olmaqla, pərakəndə satıcıları həvəsləndirmək üçün və ya məhsulları endirilmiş qiymətlərə satılması məqsədi ilə birbaşa ödənişlər və ya ödənişin digər növləri (məsələn, müəyyən həcmdə satışa nail olmağa görə onların mükafatlandırılması);
- qablaşdırılma və məmulatın dizaynının xüsusiyyətləri;
- pərakəndə ticarət məntəqəsində, hər hansı yerdə və ya hər hansı tədbir zamanı konkret istehsalçının konkret məmulatının və ya məhsulunun müstəsna satışının əvəzinə ödəniş və ya digər mənfəətlər, məmulatın asan görünən təsviri;
- təhsil müəssisələrində, mehmanxanalarda, idman, əyləncə, musiqi, rəqs və ya ictimai tədbirlərin keçirildiyi yerlərdə məmulatların satışı, təchizatı, yerləşdirilməsi və ya nümayiş etdirilməsi;
- tədbirlərə yaradıcılığa, ayrıca şəxslərə və ya qruplara (məsələn, idman və bədii tədbirlərə, ayrıca idmançılara və ya komandalara, ayrıca artist və ya artist qruplarına, xeyriyyə və ya sosial təşkilatlara, siyasətçilərə, siyasi namizədlərə və ya siyasi partiyalara), korporativ sosial məsuliyyətli yaradıcılıq daxil olmaqla, populyarlaşdırmanın əvəzinə edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, maliyyə və ya digər dəstəyin göstərilməsi;
- tütün sənayesi tərəfindən, tədbirlərin keçirildiyi yerlərin, məsələn barlar, klublar və digər istirahət yerlərin istismarına cavabdeh şəxs və təşkilatlara tütün məmulatlarının satışının stimullaşdırılması üçün binanın tikintisi və ya təmirinin, yaxud çadırların və günəş çətirlərinin istifadəsinin və ya təqdim edilməsinin əvəzinə maliyyə və ya digər dəstəyin göstərilməsi.

TÜTÜNƏ QARŞI MÜBARİZƏ HAQQINDA ÜST-nin ÇƏRÇİVƏ KONVENSİYASI

Maddə 5,3; Maddə 8; Maddə 11; Maddə 13
Həyata keçirilməsinin rəhbər prinsipləri

Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin
İctimai Səhiyyə və İslahatlar Mərkəzi
tərəfindən çap edilmişdir.

Çapa imzalanmışdır: 10.11.2010
Formatı 165 x 240 mm
Tirajı 300

“Meqa-Poliqraf” MMC

Azərbaycan, Bakı,
A.Mirqasimov küçəsi 4/10
Tel.: (012) 418 73 88
Faks: (012) 497 07 43